

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Michaela Šťastná

Trestněprávní odpovědnost v ochraně životního prostředí

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Vojtěch Stejskal, Ph.D.

Katedra práva životního prostředí

Datum vypracování práce: 1. 9. 2012

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 1. 11. 2012

Michaela Šťastná

Tímto bych ráda poděkovala doc. JUDr. Vojtěchu Stejskalovi, Ph. D. za cenné rady a připomínky při psaní této diplomové práce.

Obsah

1. Úvod	1
2. Právní odpovědnost	3
2.1. Právní odpovědnost obecně	3
2.2. Odpovědnost v právu životního prostředí	4
2.2.1. Odpovědnost za ztráty na životním prostředí.....	5
2.2.2. Delikt ní odpovědnost	10
3. Trestněprávní odpovědnost	11
3.1. Trestněprávní odpovědnost v životním prostředí.....	11
3.2. Vztah trestněprávní odpovědnosti a odpovědnosti za správní delikty	12
3.2.1. Odpovědnost za správní delikty	13
3.3. Trestněprávní odpovědnost dle subjektů.....	16
3.3.1. Trestněprávní odpovědnost fyzických osob.....	16
3.3.2. Trestněprávní odpovědnost právnických osob	18
4. Trestněprávní odpovědnost v ochraně životního prostředí na mezinárodní a evropské úrovni	25
4.1. Mezinárodní úprava trestněprávní odpovědnosti na úseku ochrany životního prostředí.....	25
4.2. Úprava trestněprávní odpovědnosti v Evropské unii.....	28
4.2.1. Směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí 2008/99/ES.....	29
5. Ochrana životního prostředí v České republice prostřednictvím trestního práva	34
5.1. Vývoj ochrany životního prostředí obecně	35
5.2. Vývoj ochrany životního prostředí prostřednictvím trestního práva	36
5.2.1. Novelizace trestního zákona č. 140/1961 Sb.	37
5.2.2. Návrh trestního zákoníku z roku 2004	41
5.3. Platná právní úprava v trestním zákoníku	42
6. Trestné činy proti životnímu prostředí	44
6.1. Charakteristika jednotlivých trestných činů	45
6.1.1. Obecné trestné činy.....	45
6.1.2. Zvláštní trestné činy	46
6.1.3. Ostatní trestné činy	56
6.2. Nedostatky v praxi a úvahy de lege ferenda.....	58
7. Závěr	61
Seznam použitých zdrojů	64
Summary	68
Abstract, Key words	70
Abstrakt, Klíčová slova	71

1. Úvod

Životní prostředí je pro mnoho lidí samozřejmostí, kterou ve svém běžném životě prakticky nevnímají. Toto však platí pouze do doby, než se životní prostředí zhorší natolik, že se to začne osobně dotýkat i jednotlivců. V těchto situacích však často bývá pozdě a není možné životní prostředí vrátit do původního stavu. Problematika ochrany životního prostředí po dlouhá léta stála v pozadí zájmů politiků a o účinné ochraně tak můžeme mluvit až ve druhé polovině 20. století. V současné době téměř všechny vyspělé státy světa mají legislativu, která chrání životní prostředí, a lze říci, že tato právní ochrana je víceméně účinná. V tzv. rozvojových zemích je však situace zcela jiná. I přes zakotvení ochrany životního prostředí do právních norem každodenně dochází k dalšímu nelegálnímu kácení a vypalování lesů, zabíjení zvířat, těžbě nerostů a dalším škodlivým činnostem. Každý by si měl však uvědomit, že ničením životního prostředí poškozujeme především lidstvo samotné. Je proto v zájmu nás všech zachovat předpoklady pro život na Zemi.

Efektivní ochrany životního prostředí lze dosáhnout různými způsoby a různými nástroji. Jako stěžejní téma své práce jsem si vybrala jednu z možných cest ochrany životního prostředí, a to cestu trestního práva. Tuto oblast jsem zvolila z důvodu, že představuje poslední možný prostředek ochrany a je tedy prostředkem nejtvrdějším. Užívá se jej teprve v tom okamžiku, kdy ostatní metody, jakými je například ekologická výchova a osvěta ale také prostředky ostatních právních odvětví, nejsou dostatečné. Cílem mé práce je popsat vývoj ochrany životního prostředí v České republice a zhodnotit současný stav.

V úvodní kapitole práce se zabývám definováním právní odpovědnosti jako takové a dále se soustřeďuji na odpovědnost v rámci životního prostředí. Krátce také popisuji obecně delikttní odpovědnost. Následující kapitola se již zabývá trestněprávní odpovědností. Vzhledem k úzkému vztahu, který pojí trestní a správní odpovědnost, zmiňuji v této části práce i odpovědnost správní. V roce 2011 došlo také k výraznému posunu českého trestního práva, které je tradičně založeno na kontinentálním typu právní kultury, směrem k angloamerické právní kultuře. Tuto změnu způsobilo přijetí zákona o trestněprávní odpovědnosti právnických osob. Proto tato kapitola zahrnuje i popsání tohoto zákona a jeho vlivu na ochranu životního prostředí. Česká republika je součástí mezinárodního společenství a účinné ochrany životního prostředí lze dosáhnout pouze spoluprací mezi všemi státy světa. Čtvrtá kapitola mé práce se tak věnuje trestněprávní ochraně životního prostředí na mezinárodní úrovni, která je reprezentována především dosud neúčinnou tzv. Štrasburskou úmluvou, a dále také samozřejmě činností Evropské unie a jejím snahám o přijetí několika

směrnic, které by sjednotily trestněprávní úpravu v rámci členských zemí. V páté kapitole se soustředí pouze na vývoj ochrany životního prostředí v České republice. Na problematiku nahlížím nejprve obecně, později se věnuji ochraně pomocí trestního práva. První trestné činy zaměřené speciálně na ochranu životního prostředí byly do českého trestního práva zařazeny teprve na přelomu 80. a 90. let 20. století. Od této doby prošlo trestní právo v oblasti ochrany životního prostředí mnohými změnami, na které postupně v rámci této kapitoly upozorňuji. V poslední kapitole pak popisují jednotlivé skutkové podstaty trestných činů, které lze využít k ochraně životního prostředí. Jedná se jak o trestné činy uvedené v Hlavě VIII. trestního zákoníku, tak i o ostatní trestné činy obsažené v jiných hlavách. Trestné činy Hlavy VIII. se snažím srovnávat s předchozí úpravou.

Práce je psána podle právního stavu platnému ke dni 1. 9. 2012.

2. Právní odpovědnost

2.1. Právní odpovědnost obecně

Právní odpovědnost je komplikovaný pojem a teorie práva uvádí její různé definice i různé členění. Gerloch¹ člení samotnou odpovědnost na odpovědnost právní, politickou, ústavní a morální. Toto členění můžeme přijmout, pokud ústavní odpovědnost budeme chápat jako zvláštní typ odpovědnosti, který stojí na pomezí odpovědnosti právní a politické. Naopak Knapp² výslovně ústavní odpovědnost obecně mezi druhy odpovědnosti neuvádí. Považuje ji za zvláštní druh odpovědnosti právní, kterou dále člení na správněprávní, soukromoprávní, trestní a mezinárodněprávní.³ Základními znaky, které odlišují právní odpovědnost od ostatních druhů odpovědnosti, jsou všeobecnost, závaznost a vynutitelnost.⁴

Právní odpovědnost by obecně měla vycházet z představ, jak by se člověk měl chovat a jaké následky by měl za porušení obecně přijímaných představ nést. Můžeme tedy říci, že právní odpovědnost je spojena s etikou a filozofií a je proměnlivá v čase a prostoru.⁵ Jak je již výše řečeno, neexistuje jediná správná definice pojmu právní odpovědnost. Právní odpovědnost vzniká na základě porušení primární povinnosti a následkem tohoto porušení je vznik nové sekundární povinnosti. Porušení primární povinnosti může spočívat jak v komisivním, tak i omisivním jednání. Sekundární povinnost má sankční povahu a tyto sankční následky spočívají 1) v trvání primární povinnosti a možnosti jejího vynucení, 2) ve vzniku sekundární povinnosti coby určité sankce, 3) ve vzniku jiných právních následků, např. neplatnost právního úkonu či zánik práva.⁶

Základními funkcemi právní odpovědnosti jsou funkce reparační a satisfakční (které se uplatní ve formách naturální restituce či odškodnění, omluvy apod.), preventivní (kdy hlavním cílem je především, aby ke vzniku sekundární povinnosti vůbec nedošlo), a nakonec represivní funkce (jejímž účelem je především způsobení újmy tomu, kdo porušil primární povinnost).⁷

¹ Gerloch, A.: Teorie práva, 5. vydání, Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, 2009, str. 159

² Knapp, V.: Teorie práva, C. H. Beck., str. 200

³ Obdobně pak právní odpovědnost člení i Gerloch. Uvádí tedy ústavní odpovědnost jako druh obecné odpovědnosti a zároveň i jako druh odpovědnosti právní.

⁴ Srovnej Damohorský, M.: Právní odpovědnost za ztráty na životním prostředí. Nakladatelství Karolinum, Praha. 1999, str. 22

⁵ Boguszak, J, Čapek, J, Gerloch, A.: Teorie práva, ASPI Publishing, 2003, str. 160

⁶ Gerloch, A.: Teorie práva, 5. vydání, Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, 2009, str. 161

⁷ Gerloch, A.: Teorie práva, 5. vydání, Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, 2009, str. 161 - 162

Právní odpovědnost lze v rámci teorie práva dělit různými způsoby. Kromě již výše naznačeného dělení na odpovědnost soukromoprávní (odpovědnost za škodu, z prodlení, z bezdůvodného obohacení, za vadu věci) a veřejnoprávní (odpovědnost trestní, administrativní, disciplinární, mezinárodní a ústavní)⁸, můžeme právní odpovědnost členit dle zavinění. Pokud je zavinění požadováno, jedná se o odpovědnost subjektivní, odpovědnost za zavinění. V opačném případě hovoříme o odpovědnosti objektivní neboli odpovědnosti za následek. Tuto odpovědnost lze dále dělit podle toho, zda zákon připouští možnost liberačních důvodů či nikoliv. Pokud ano, lze se odpovědnosti zprostit v případě, že odpovědný subjekt prokáže, že i kdyby vyvinul veškeré možné úsilí, které od něj lze spravedlivě očekávat, škodlivému následku by přesto nezamezil. Liberačním důvodem může být např. *vis maior* – různé živelní katastrofy. Vedle objektivní odpovědnosti s liberačními důvody zná naše právo i objektivní odpovědnost absolutní, které není možno se zprostit ani v případě zásahu tzv. vyšší moci.⁹

2.2. Odpovědnost v právu životního prostředí

Jak je řečeno výše, odpovědnost vzniká na základě porušení určité povinnosti. V právu životního prostředí se můžeme nejčastěji setkat s porušením povinnosti určené zákonem nebo také založené rozhodnutím správního orgánu. Třetí možností je pak porušení povinností převzatých smluvně. Jádrem těchto povinností je i v právu životního prostředí povinnost něco činit nebo se naopak nějakého jednání zdržet či něco strpět¹⁰.

V právu životního prostředí se uplatní jak odpovědnost právní, tak i odpovědnost morální, neboť každý by si měl uvědomovat, že i on sám nese svůj díl odpovědnosti přinejmenším za stav životního prostředí ve svém okolí. Právní odpovědnost v právu životního prostředí pro zjednodušení zkracujeme na ekologicko-právní odpovědnost.¹¹

Ekologicko-právní odpovědnost samozřejmě vychází z obecné právní odpovědnosti, ale v určitých znacích se od ní liší. Tyto znaky vychází zejména z toho, že předmětem ochrany je zde životní prostředí a zájem na jeho zachování. Ekologicko-právní odpovědnost zahrnuje jak odpovědnost deliktní, tak i odpovědnost za ztráty na životním prostředí, kam řadíme soukromoprávní odpovědnost za škodu a také odpovědnost za ekologickou

⁸ Tamtéž, str. 162 - 163

⁹ Srovnej Gerloch, A.: Teorie práva. 5. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, str. 179 - 180, Boguszak, J, Čapek, J, Gerloch, A.: Teorie práva, ASPI Publishing, 2003, str. 176 - 178

¹⁰ Srovnej Damohorský, M.: Právní odpovědnost za ztráty na životním prostředí. Nakladatelství Karolinum, Praha. 1999, str. 42.

¹¹ Srovnej Damohorský, M. a kol.: Právo životního prostředí. 3. vydání. C.H. Beck, Praha, 2010, str. 73.

újmou. Jedním jednáním pak může vzniknout více odpovědnostních vztahů. Ekologicko-právní odpovědnost se dotýká více právních odvětví (v rámci deliktní odpovědnosti správního a trestního práva, v rámci způsobené škody na životním prostředí především práva občanského)¹².

2.2.1 Odpovědnost za ztráty na životním prostředí

Ztrátou se v životním prostředí rozumí nejen škoda, ale poměrně nově také ekologická újma. Zatímco škoda je nahrazována v rámci práva soukromého, ekologická újma je napravována v oblasti práva veřejného.

a) Odpovědnost za škodu

Odpovědnost za škodu je odpovědností soukromoprávního charakteru, která ke svému založení potřebuje samozřejmě vznik škody. Původně mohla škoda vzniknout pouze na věcech, v souladu s vývojem společnosti a práva však dnes známe i škodu nemateriální. Oba dva typy škody (tedy materiální i nemateriální) mají společné to, že je lze vyjádřit v penězích, i když v případě škody imateriální se jedná o mnohem náročnější otázku. Problémem je také situace, kdy není stanoven postup k určení vzniklé škody, pak tuto musí stanovit soud v rámci své rozhodovací činnosti.

V ochraně životního prostředí je základním pravidlem prevence. Tedy každý by měl svým chováním předcházet vzniku škody. Tento požadavek je vyjádřen i v dosud účinném občanském zákoníku č. 40/1964 Sb., ve znění pozdějších předpisů, v ustanovení § 415. Je zde stanovena generální povinnost každého počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví a na majetku, na přírodě a životním prostředí¹³.

S tímto také souvisí ustanovení čl. 35 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „LZPS“), který zakotvuje povinnost každého vykonávat svá práva pouze způsobem, který neohrožuje a nepoškozuje veřejné statky, tedy životní prostředí, přírodní zdroje a druhové bohatství přírody. Nejedná se však o zákaz absolutní, ale pouze o zákaz ohrožování a poškozování nad míru stanovenou zákonem. Tyto povinnosti mají všichni, tedy jak

¹² Srovnej Damohorský, M. a kol.: Právo životního prostředí, 3. vydání, C.H. Beck, Praha, 2010, str. 81, 94.

¹³ Damohorský, M. a kol.: Právo životního prostředí. 3. vydání. C.H. Beck, Praha, 2010, str. 84, Chmelík, J. a kol.: Ekologická kriminalita a možnosti jejího řešení, Linde Praha, 2005, str. 93.

osoby fyzické, tak i osoby právnické. Avšak právo na příznivé životní prostředí, tak jak je stanoveno v čl. 35 odst. 1 LZPS¹⁴, mají pouze fyzické osoby.

Přestože náš právní řád zná škodu na životním prostředí, problém nastává v případě, že se má určit výše takovéto škody a ta má být pak vyjádřena v penězích. V případě škody na jednotlivých živočiších či rostlinách je určení jejich hodnoty snazší než v případě škody vzniklé na části toku řeky, kdy musí být zohledněno více hledisek. Dle Damohorského¹⁵ by jedním z řešení mohlo být vytvoření bodovacího systému (podobně jako ve zdravotnictví). Na základě tohoto systému by se pak jednotlivé škody kvantifikovaly a nahradily v penězích. Sám však uvádí, že toto by bylo možné použít pouze v případě škody na druzích a ne pro celé ekosystémy.

V rámci práva životního prostředí lze občanskoprávní institut škody využít pouze v těch případech, kdy škoda vznikne na věci, kterou může někdo vlastnit.¹⁶ Jedná se tedy pouze o škody materiální. S tímto také souvisí, že uplatňovat náhradu za způsobenou škodu může pouze vlastník a záleží tedy pouze na jeho vůli, zda k tomuto kroku přistoupí. Další problém pak představuje situace, kdy vlastník vymáhá náhradu škody a finanční odškodnění skutečně získá. Dle platné úpravy však není nucen toto odškodnění využít k obnově původního stavu či ke zlepšení stavu životního prostředí.¹⁷ Jako další nedostatek občanskoprávní odpovědnosti za škodu na životním prostředí lze jmenovat situaci, kdy vlastník jedná takovým způsobem, že jeho chováním vznikne škoda na jeho vlastní věci. On sám však tento stav jako škodu logicky nevnímá.¹⁸ Jako příklad takového jednání lze uvést situaci, kdy vlastník pokácí na svém pozemku již vzrostlé stromy, k jejichž pokácení by potřeboval povolení.¹⁹

¹⁴ Srovnej Pavlíček, V. a kol.: Ústavní právo a státověda, II. díl Ústavní právo České republiky, část 2., Linde Praha, 2004, str. 228 – 232.

¹⁵ Srovnej Damohorský, M. a kol.: Právo životního prostředí. 3. vydání. C.H. Beck, Praha, 2010, str. 85.

¹⁶ Věci, kterou nelze vlastnit, jsou např. jeskyně - §63 odst. 3 zákona č. 114/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů; dále není předmětem vlastnictví vzduch, tekoucí voda nebo volně žijící živočichové.

¹⁷ Srovnej Damohorský, M. a kol.: Právo životního prostředí. 3. vydání. C.H. Beck, Praha, 2010, str. 85, Chmelík, J. a kol.: Ekologická kriminalita a možnosti jejího řešení, Linde Praha, 2005, str. 92 - 94.

¹⁸ Srovnej Damohorský, M.: Právní odpovědnost za ztráty na životním prostředí. Nakladatelství Karolinum, Praha. 1999, str. 52.

¹⁹ Např. dle § 8 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Dle tohoto ustanovení je ke kácení dřevin potřeba povolení, nejedná-li se o výjimku vyjmenovanou v následujících odstavcích. Obecně platí, že pokud strom ve 130 cm výšky má obvod větší než 80 cm, je potřeba si k jeho pokácení vyžádat povolení příslušného správního orgánu.

Vzhledem ke skutečnosti, že odpovědnost za škodu je odpovědností soukromoprávní a trestní odpovědnost spadá do oblasti práva veřejného, je možné, aby jedním skutkem byly založeny obě tyto odpovědnosti. V případě občanskoprávní odpovědnosti vzniká vztah mezi 2 subjekty soukromého práva – mezi poškozeným a delikventem. U trestněprávní odpovědnosti se však jedná o vztah, který vzniká mezi státem a pachatelem trestného činu.

b) Odpovědnost za ekologickou újmu

Ekologickou újmu lze řadit do oblasti tzv. moderních škod, které mají společné zejména to, že vznikají v posledních desetiletích, a to v důsledku rozvoje vědy a techniky. Základním znakem ekologické újmy je, že se nejedná pouze o újmu ekonomickou, ale tato ztráta je také posuzována z hlediska biologického, estetického a kulturního. Hlavním problémem ekologické újmy je vedle obtížnosti jejího vyjádření v penězích, také to, že se často objeví až po mnoha letech a působí tedy latentně.²⁰

Pojem ekologická újma byl nejprve definován v zákoně o životním prostředí č. 17/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o životním prostředí“) následovně: *§10 „Ekologická újma je ztráta nebo oslabení přirozených funkcí ekosystémů, vznikající poškozením jejich složek nebo narušením vnitřních vazeb a procesů v důsledku lidské činnosti.“* Z uvedené definice je patrné, že se jedná o imateriální škodu (na rozdíl od občanskoprávní odpovědnosti za škodu). Dalším odlišným znakem je způsob vzniku škody. K ekologické újmě může dojít samozřejmě protiprávní činností, ale i činností, která je vykonávána v souladu s platným právem a je povolena příslušnými úřady. Odpovědnost za ekologickou újmu má oproti odpovědnosti za škodu i další výhodu v tom, že ji lze uplatňovat i vůči vlastníkově věci a dále tu, že ekologická újma může vzniknout i na věcech, které nelze vlastnit.

Ekologická újma nevzniká pouze jednotlivci, ale celé společnosti, neboť následky ekologické újmy jsou často velmi závažné a mohou se dotýkat i vzdálených míst. Vzhledem k tomu, že stát má chránit zájmy společnosti, je i stát subjektem oprávněným a má povinnost uplatňovat odpovědnost za ekologickou újmu. Zákon o životním prostředí ve svém ustanovení §27 stanoví hierarchii náhrady škody. Jako první by měl povinný subjekt obnovit přirozené funkce ekosystému. V případě nemožnosti tohoto způsobu odškodnění nastupuje náhradní plnění. Na posledním místě pak stojí náhrada v penězích. Zde však opět

²⁰ Srovnej Damohorský, M.: Právní odpovědnost za ztráty na životním prostředí. Nakladatelství Karolinum, Praha. 1999, str. 96 – 97.

vyvstává problém vyčíslení vzniklé škody. Dle uvedeného ustanovení je povinným k nápravě ten subjekt, který ekologickou újmu způsobil svým protiprávním jednáním. Již tedy ne jakoukoliv činností, tedy včetně činnosti po právu, jak uvádí ustanovení § 10 zákona o životním prostředí.²¹

V roce 2008 došlo k přijetí zákona o předcházení ekologické újmě a o její nápravě, č. 167/2008 Sb. (dále jen „zákon o ekologické újmě“). Tímto zákonem byla do českého právního řádu transponována směrnice Rady a Evropského parlamentu č. 2004/35/ES o odpovědnosti za životní prostředí v souvislosti s prevencí a nápravou škod na životním prostředí. Pravidla stanovená zákonem se vztahují na škody vzniklé až poté, kdy zákon nabyde účinnosti. Důvodem pro přijetí tohoto zákona (a ostatně i směrnice) je vzrůstající počet míst, která jsou znečištěna, a představují tak hrozbu nejen pro životní prostředí ale i pro lidské zdraví. Může se jednat jak o území, která jsou dlouhodobě znečišťována, tak i o náhle znečištění vlivem ekologické havárie. Jako další důvod pro přijetí této úpravy je skutečnost, že některé složky životního prostředí jsou pokládány za tzv. věci ničí²² a nelze uplatňovat náhradu škody pomocí soukromoprávních institutů²³.

Zákon se nedotýká všech složek životního prostředí. Dle ustanovení § 2 zákona o ekologické újmě se ekologickou újmou rozumí *„nepříznivá měřitelná změna přírodního zdroje nebo měřitelné zhoršení jeho funkcí, která se může projevit přímo nebo nepřímo; jedná se o změnu na*

- a) chráněných druhích volně žijících živočichů či planě rostoucích rostlin nebo přírodních stanovištích,*
- b) podzemních nebo povrchových vodách včetně přírodních léčivých zdrojů a zdrojů přírodních minerálních vod,*
- c) půdě znečištěním.*

Zákon o ekologické újmě se nevztahuje na každého, ale pouze na provozovatele určitých činností, které mohou ohrozit životní prostředí. Nemusí tedy vůbec dojít k protiprávnímu jednání. Problematické je zde právě provozování určité činnosti, která má takové

²¹ Srovnej Damohorský, M. a kol.: Právo životního prostředí. 3. vydání. C.H. Beck, Praha, 2010, str. 88, Chmelík, J. a kol.: Ekologická kriminalita a možnosti jejího řešení, Linde Praha, 2005, str. 94.

²² Např. povrchové a podzemní vody, jeskyně, volně žijící živočichové

²³ Blíže viz Stejskal, V., Vícha, O.: Zákon o předcházení ekologické újmě a o její nápravě s komentářem, souvisícími předpisy s úvodem do problematiky ekologicko-právní odpovědnosti. Praha, Leges, 2009, str. 30 - 33

vlastnosti, že sama o sobě může být hrozbou pro životní prostředí.²⁴ Odpovědnost těchto subjektů provozujících činnost uvedenou v příloze 1 zákona je odpovědností objektivní a jsou připuštěny liberační důvody. Odpovědnost za ekologickou újmu může nést i subjekt, který neprovozuje činnost uvedenou v příloze, a to tehdy pokud vykonává činnost v rozporu s právními předpisy, dojde ke vzniku nebo bezprostřední hrozbě ekologické újmy na chráněných druzích nebo přírodních stanovištích a mezi jeho provozní činností a ekologickou újmou je příčinná souvislost.²⁵ Tato odpovědnost pak bude odpovědností subjektivní a bude vyžadovat zavinění povinného subjektu.

Zákon je založen na 3 základních principech. Prvním z nich je princip prevence. Provozovatel je povinen přijímat preventivní opatření, a pokud i přes tato opatření dojde ke vzniku či hrozbě ekologické újmy, je povinen přijmout opatření nápravná. Druhým principem je princip znečišťovatel platí²⁶, který znamená, že nápravná opatření musí uhradit vždy provozovatel, který ekologickou újmu způsobil. Je tedy možné, aby opatření k zamezení škod přijal správní úřad, ale konečnou úhradu by vždy měl nést provozovatel. To však neplatí v případě, kdy provozovatel neporuší žádné předpisy a ani nemohl vzhledem ke stavu vědění v oblasti vědy techniky předpokládat, že by mohlo k ekologické újmě dojít. Správní úřad pak může provozovatele zprostit povinnosti hradit náklady za nápravu. Škody spáchané na životním prostředí jsou často nevyčíslitelné a peníze někdy nedokáží nahradit to, co člověk způsobil. Třetí zásadou je tak princip naturální restituce, podle nějž prvním nápravným opatřením má být uvedení do původního stavu.

Dle Damohorského²⁷ by měla být zavedena posloupnost subjektů, které jsou k nápravě ekologické újmy povinné. První osobou by měl být jasně provozovatel, a to na základě výše zmíněného principu znečišťovatel platí. Po něm by měl nastoupit vlastník dotčené nemovitosti. Tato odpovědnost by měla být zavedena především proto, aby získané prostředky z odškodnění vlastník použil skutečně na nápravu ekologické újmy. Posledním odpovědným subjektem by byl pak stát, přičemž zde se vychází ze zásady, že stát je garantem za stav životního prostředí.

²⁴ Takovou činností je např. nakládání s odpadem, s nebezpečnými chemickými látkami, s geneticky modifikovanými organismy apod.

²⁵ Srovnej ustanovení §5 zákona č. 167/2008 Sb. ve znění pozdějších předpisů, o předcházení ekologické újmy a o její nápravě

²⁶ PPP – polluter pays principle

²⁷ Srovnej Damohorský, M. a kol.: Právo životního prostředí. 3. vydání. C.H. Beck, Praha, 2010, str. 86 - 92

2.2.2. Deliktní odpovědnost

Deliktní odpovědnost spadá do oblasti veřejného práva a jedná se o odpovědnost za protiprávní jednání. Můžeme ji dělit dle různých kritérií. Prvním z těchto kritérií je dělení odpovědnosti podle závažnosti spáchaného jednání na:

- a) odpovědnost trestněprávní,
- b) odpovědnost správněprávní.

Další možností je rozlišování dle subjektu na:

- a) odpovědnost fyzických osob,
- b) odpovědnost právnických osob.

Posledním kritériem je zavinění, pak odpovědnost dělíme na:

- a) odpovědnost subjektivní,
- b) odpovědnost objektivní.²⁸

Objektivní odpovědnost se uplatňuje pouze vůči právnickým osobám nebo fyzickým osobám podnikajícím a nalezneme ji pouze ve správním právu²⁹. Přestože Česká republika zavedla od 1. ledna 2012 trestní odpovědnost právnických osob, nejedná se o odpovědnost objektivní. Vzniká zde zvláštní typ odpovědnosti za zavinění, avšak odlišný od odpovědnosti za zavinění u fyzických osob. Odpovědnost je právnické osobě přičítána teprve tehdy, pokud se fyzická osoba, která je stanoveným způsobem účastna právnické osoby, dopustí trestného činu. Odpovědnost právnických osob je tak podobná odpovědnosti za kvazidelikt.³⁰

Základní rozdíl mezi subjektivní a objektivní odpovědností je v subjektivní stránce. Zatímco objektivní stránku deliktu (jednání, následek a příčinná souvislost), objekt deliktu (právem chráněný zájem) a subjekt deliktu (tedy ten, kdo poruší primární právní povinnost) nalezneme u obou typů odpovědností, o subjektivní stránce – zavinění – můžeme hovořit pouze u deliktní odpovědnosti subjektivní.

²⁸ Chmelík, J. a kol.: Ekologická kriminalita a možnosti jejího řešení, Linde Praha, 2005, str. 92.

²⁹ V právu životního prostředí lze však najít objektivní odpovědnost i v případě fyzických osob nepodnikajících. Jako příklad lze uvést stav, kdy taková osoba bude vlastníkem lesa dle zákona č. 289/1995 Sb.

³⁰ Srovnej Nováčková, S.: Nový návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (a jeho srovnání s návrhem zákona, který byl v roce 2004 zamítnut), Trestněprávní revue, 2011, č. 4, str. 98.

3. Trestněprávní odpovědnost

Trestní právo představuje jednu z možností ochrany a zabezpečení práv a zájmů nejen fyzických a právnických osob, ale i celé společnosti. Jednou ze základních zásad trestního práva je zásada subsidiarity trestní represe, která je vyjádřena v ustanovení § 12, odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Trestní právo tedy není jediným možným prostředkem ochrany a mělo by se ho využívat pouze tehdy, pokud ochrana prostřednictvím práva správního, ale i práva občanského a obchodního, není dostatečná. Trestní právo by tak mělo nastupovat až jako poslední možnost, tzv. *ultima ratio*.³¹

S tímto také souvisí funkce trestního práva. Jsou v zásadě čtyři:

- a) Ochranná funkce – stát prostřednictvím trestního práva chrání nejdůležitější zájmy společnosti.
- b) Preventivní funkce – cílem je zabránit či předcházet trestným činům, uplatňuje se jak vůči samotnému pachateli, tak i vůči budoucím možným delikventům.
- c) Represivní funkce – zde je účelem potrestání pachatele, způsobení újmy, a zabránění mu v páchání dalších trestných činů, ale zároveň i působení na jeho osobnost.
- d) Regulativní funkce – vymezení podmínek trestního práva.

Až do přijetí nového zákona o trestněprávní odpovědnosti právnických osob bylo české trestní právo založeno na individuální trestní odpovědnosti, tedy na odpovědnosti za zavinění. Vlivem působení mezinárodního společenství, ale také vlivem vývoje společnosti a narůstajícími trestnými činy páchanými právnickými osobami, se Česká republika zařadila po bok ostatních států EU, které ve svém trestním právu uznávají nejen odpovědnost fyzických osob, ale též právnických.

3.2. Trestněprávní odpovědnost v životním prostředí

V současné době v ochraně životního prostředí hraje stále větší úlohu trestní právo. Důležitou roli představují zejména dvě funkce trestního práva, a to sice funkce preventivní a represivní. Preventivní funkce se uplatní jak v případě individuální prevence, tak i generální. Represivní funkce slouží především ke způsobení újmy pachateli, což lze právě

³¹ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné, 1. Vydání, Praha: Leges, 2009, str. 28-30.

pouze v právu trestním.³² O uvědomění si potřeby chránit životní prostředí pomocí trestního práva svědčí aktivity na mezinárodním poli, ale i zavedení samostatné hlavy Trestných činů proti životnímu prostředí v trestním zákoníku a její novelizace ustanovující nové trestné činy, a v neposlední řadě také přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, který zakotvuje i odpovědnost těchto osob na úseku ochrany životního prostředí.

Trestné činy proti životnímu prostředí mají několik charakteristických prvků. Prvním z nich je, že většina skutkových podstat odkazuje na porušení jiných právních předpisů, které souvisí s ochranou životního prostředí. Výhodou těchto blanketních ustanovení je, že v případě novelizace není potřeba měnit znění příslušného trestného činu. Druhým typickým znakem jsou sazby trestu odnětí svobody v základních skutkových podstatách.³³ Za trestné činy proti životnímu prostředí lze uložit trest odnětí svobody v délce trvání nejvýše 3 roky. U kvalifikovaných skutkových podstat se však setkáme i s možností uložit trest odnětí svobody až 8 let. Můžeme tedy konstatovat, že v případě základních skutkových podstat se pohybujeme v poměrně nízkých sazbách trestu odnětí svobody. Tento trend se v souvislosti s přijetím nového trestního zákoníku v roce 2009 téměř nezměnil, k jediné výraznější změně došlo u trestného činu týrání zvířat, kdy lze nově uložit přísnější trest odnětí svobody. I po novele trestního zákoníku zák. č. 330/2011 Sb. jsou dle mého názoru sazby trestu odnětí svobody stále nízké. Třetí příznačnou vlastností je určitá latence těchto trestných činů. Některé trestné činy nejsou vůbec nahlášeny a nikdo se tak o nich nedozví, některé se projeví až po několika letech. Tato skutečnost samozřejmě způsobuje problémy při jejich vyšetřování. Jako poslední atribut trestných činů proti životnímu prostředí lze jmenovat absenci morálního odsouzení. Souvisí to s tím, že nikdo se necítí být obětí tohoto trestného činu, na rozdíl třeba od krádeže.³⁴

3.3. Vztah trestněprávní odpovědnosti a odpovědnosti za správní delikty

Jak je řečeno výše, trestní právo je až posledním prostředkem ochrany životního prostředí. Lze tak využívat i jiná právní odvětví. Z těchto má pak nejbliže k trestnímu právu právo správní. Základním rozdílem mezi trestní a správní odpovědností je materiální stránka deliktu. Jednání, které je pro společnost škodlivější, se postihuje v rámci práva trestního a tyto delikty se pak nazývají trestné činy. V případě méně závažného jednání se k postihu využívá právo správní. Činy se pak nazývají přestupky a jinými správními delik-

³² Srovnej Jarmič, L.: Trestní právo a ochrana životního prostředí. Trestněprávní revue. 2010. č. 9 str. 269

³³ Damohorský, M.: Právní odpovědnost za ztráty na životním prostředí, Karolinum, Praha, 1999, str. 132

³⁴ Srovnej Jarmič, L.: Trestní právo a ochrana životního prostředí. Trestněprávní revue. 2010. č. 9 str. 273.

ty.³⁵ Toto však není jediný rozdíl. Dalším rozdílem může být i stupeň společenského odsouzení, který je v případě spáchání správního deliktu v širším slova smyslu vždy mnohem nižší než v případě trestného činu.³⁶

3.2.1. Odpovědnost za správní delikty

Zákonná definice správního deliktu neexistuje. Nauka označuje za správní delikt protiprávní jednání, jehož znaky jsou stanoveny zákonem, za které ukládá správní orgán trest stanovený normou správního práva.³⁷ Správní delikty lze dělit podle několika kritérií.

Prvním z nich je subjekt správního deliktu:

a) Správní delikty spáchané fyzickými osobami

V rámci této kategorie můžeme dále rozdělovat přestupky a jiné správní delikty. Legální definice jiného správního deliktu neexistuje. Do kategorie jiných správních deliktů spadá za a) jednání osob, které jsou v pracovním či podobném poměru k právnické osobě, anebo za b) porušení povinností, které není označeno jako přestupek.³⁸ Kategorie jiných správních deliktů fyzických osob se dnes již v právu životního prostředí téměř nevyskytuje, přestože v 70. a 80. letech byla hojně využívána. Tato kategorie byla nahrazována odpovědností za přestupky, což lze považovat za příznivý vývoj.³⁹

Kategorie přestupků je upravena v zákoně č. 200/1990 Sb., ve znění pozdějších předpisů (dále jen „přestupkový zákon“). Dle ustanovení § 2 se přestupkem rozumí „zaviněné jednání, které porušuje nebo ohrožuje zájem společnosti a je za přestupek výslovně označeno v tomto nebo jiném zákoně, nejde-li o jiný správní delikt postižitelný podle zvláštních právních předpisů nebo o trestný čin“. Aby tedy určité jednání mohlo být považováno za přestupek, musí splňovat formální i materiální stránku. Formální stránkou se rozumí skutková podstata, kterou nalezneme v zákoně. Materiální stránka je pak představována určitou nebezpečností daného jednání pro společnost. Obligatorním znakem pře-

³⁵ Srovnej Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné, 1. Vydání, Praha: Leges, 2009, str. 34.

³⁶ Langrová, V.: Právní odpovědnost za správní delikty v ochraně životního prostředí. České právo životního prostředí. 2004, č. 2, str. 17.

³⁷ Srovnej Hendrych, D. a kol.: Správní právo. Obecná část. 7. vydání. C.H. Beck, Praha, 2009, str. 447

³⁸ Srovnej Mates, P.: Nad tzv. jinými správními delikty fyzických osob. Právní rozhledy. 1997. č. 9. Str. 453 a násl.

³⁹ Srovnej Damohorský, M. a kol.: Právo životního prostředí. 3. vydání. C.H. Beck, Praha, 2010, str. 79

stupu je zavinění. V případě přestupků postačí nedbalost, není-li výslovně požadován úmysl.⁴⁰

Přestupky dále najdeme i v jednotlivých složkových zákonech⁴¹, přičemž platí, že tyto zákony jsou ve speciálním postavení k přestupkovému zákonu. Uplatní se tak zásada *lex specialis derogat generali*. Výhodou speciálních zákonů je v porovnání s přestupkovým zákonem především podrobnější úprava. Nalezneme zde také odlišné sankce a kompetentní orgány. Jednotlivé přestupky spáchané na úseku ochrany životního prostředí tak můžeme dělit do 3 skupin:

- Speciální – tyto nalezneme právě v jednotlivých složkových zákonech
- Základní – dle přestupkového zákona se jedná např. o §29a „*Přestupky na úseku vyhledávání, ochrany, využívání a dalšího rozvoje přírodních léčivých zdrojů, zdrojů přírodních minerálních vod a lázeňských míst*“, §35 „*Přestupky na úseku zemědělství, myslivosti a rybářství*“
- Zbytkové – ustanovení přestupkového zákona §45 „*Přestupky na úseku ochrany životního prostředí*“, event. §46 „*Ostatní přestupky proti pořádku ve státní správě a přestupky proti pořádku v územní samosprávě*“

b) Správní delikty spáchané právnickými osobami a fyzickými osobami podnikajícími

Důvodem pro zavedení odpovědnosti právnických osob byl vzrůstající počet těchto subjektů, ale i jejich vliv, význam a ekonomická síla. S činností právnických osob je také spojena možnost protiprávního chování, které může mít závažný dopad mimo jiné i do oblasti životního prostředí. Některých správních deliktů by se „pouhý“ občan ani nemohl dopustit, nebo spíše ne v takové míře a ne s takovými následky poškození životního prostředí.⁴² Fyzické osoby podnikající mají stejné povinnosti k výkonu podnikatelské činnosti jako právnické osoby. Z tohoto důvodu je odpovědnost podnikajících fyzických osob posuzována stejně jako odpovědnost osob právnických.

⁴⁰ Srovnej Hrůšová, K., Molek, P.: Správní trestání v aplikační praxi soudů. Soudní rozhledy. 2009. č. 12. str. 449.

⁴¹ Např. zákon č. 254/2001 Sb., tzv. vodní zákon, zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, zákon č. 289/1995 Sb. tzv., lesní zákon, a další

⁴² Srovnej Hendrych, D. a kol.: Správní právo. Obecná část. 7. vydání. C.H. Beck, Praha, 2009, str. 476; Damohorský, M. a kol.: Právo životního prostředí. 3. vydání. C.H. Beck, Praha, 2010, str. 81.

Nevýhodou oproti přestupkům je úprava těchto deliktů. Správní delikty právnických osob a fyzických osob podnikajících nejsou kodifikovány, není upravena obecně odpovědnost, systém sankcí a jejich ukládání. Tyto správní delikty pak můžeme nalézt v mnoha zákonech. Právě roztržitost a nejednotnost právní úpravy je této oblasti často vytýkána. V rámci práva životního prostředí se setkáme s různými označeními pro správní delikty. Např. v rámci zákona o vodách č. 254/2001 Sb., ve znění pozdějších zákonů, nalezneme příslušná ustanovení pod názvem Správní delikty právnických a podnikajících fyzických osob (§125a a násl.), ovšem tuto část bychom v zákoně o ochraně ovzduší č. 86/2002 Sb., ve znění pozdějších předpisů, hledali marně. V tomto zákoně jsou správní delikty právnických a podnikajících fyzických osob uváděny pod Hlavou VI. Opatření k nápravě a sankce. V novém zákoně o ochraně ovzduší č. 201/2012 Sb., který až na pár výjimek nabyt účinnosti dne 1. září 2012, už nalezneme ustanovení § 25 Správní delikty právnických a podnikajících fyzických osob. Podobnou úpravu jako v původním zákoně o ochraně ovzduší nalezneme i v zákoně o lesích č. 289/1995 Sb., kde se v téže souvislosti hovoří o „pokutách“. Úpravě správních deliktů je však vyčítáno mnohem více, např. různé rozpětí sankcí či různé orgány, které jsou oprávněny sankce ukládat. Nejčastější sankcí, kterou lze uložit právnické či podnikající fyzické osobě za protiprávní jednání na úseku ochrany životního prostředí, jsou pokuty. Tyto pokuty jsou stanoveny buď v rozmezí od nuly do určité částky (např. ustanovení § 88 zákona o ochraně přírody a krajiny), od nuly do proměnlivé horní hranice, nebo je dolní i horní hranice pevně stanovena. Oprávněnými orgány je nejčastěji Česká inspekce životního prostředí, může jím však být i příslušný obecní a krajský úřad nebo správa chráněných krajinných oblastí či národního parku⁴³.

Dle Damohorského⁴⁴ by bylo možno situaci vyřešit vytvořením zákona o správních deliktech, ve kterém by byla procesní ale i hmotněprávní stránka sjednocena, a celé uplatňování odpovědnosti právnických a fyzických podnikajících osob za správní delikty by se tak v praxi výrazně zjednodušilo.

Dále lze správní delikty rozlišovat podle prvku zavinění. Pak dělíme správní delikty na ty, které jsou založené na subjektivní odpovědnosti (přestupky, jiné správní delikty fyzických osob) a dále na ty, které jsou založeny na odpovědnosti objektivní (správní delikty spáchané osobami při výkonu jejich podnikatelské činnosti). V ochraně životního prostředí se v současné době můžeme setkat s rostoucí úlohou právě objektivní odpovědnosti, což je způsobeno narůstajícím počtem ale i závažností páchaných správních deliktů.

⁴³ Srovnej Chmelík, J. a kol.: Ekologická kriminalita a možnosti jejího řešení, Linde Praha, 2005, str. 100-102.

⁴⁴ Srovnej Damohorský, M. a kol.: Právo životního prostředí. 3. vydání. C.H. Beck, Praha, 2010, str. 80.

3.4. Trestněprávní odpovědnost dle subjektů

Český právní řád spadá do oblasti kontinentálního práva, pro kterou je typické, že trestněprávní odpovědnost je založená na odpovědnosti individuální fyzické osoby za její jednání. Zavedení pravé trestní odpovědnosti právnických osob by pak bylo v rozporu se římskou zásadou „*societas delinquere non potest*“.⁴⁵ V současné době se však i do kontinentálního typu právní kultury postupně začleňuje prvek původně známý pouze v anglo-americkém systému, tedy trestní odpovědnost právnických osob.⁴⁶ Tato nová etapa vývoje práva začala v roce 1976, kdy trestní odpovědnost právnických osob přijal první evropský stát, a to Nizozemí.

3.3.1 Trestněprávní odpovědnost fyzických osob

Abychom osobu mohli činit trestněprávně odpovědnou, musí tato osoba spáchat trestný čin. Základem trestněprávní odpovědnosti je tedy spáchání trestného činu. Trestní zákoník ve svém ustanovení §13 definuje trestný čin jako „*protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně*“. Zákonodárce tedy upustil od dřívějšího materiálního pojetí trestného činu. Definice trestného činu v platném trestním zákoníku se opírá o formální pojetí trestného činu. Formálnost spatřujeme v tom, že pouze takové jednání, které naplňuje zákonem přesně a jednoznačně stanovené skutkové podstaty, může být trestným činem. Ovšem i v případě formálního pojetí nalezneme materiální stránku, a to ve vyjádření zásady subsidiarity trestní represe v ustanovení §12 odst. 2 trestního zákona. Tato zásada působí jako tzv. materiální korektiv a z jejího užití vyplývá, že protiprávní jednání nejenže musí naplňovat znaky skutkové podstaty trestného činu, ale musí se zároveň jednat o jednání vykazující určitou společenskou škodlivost a současně nepřichází v úvahu uplatnění odpovědnosti dle jiného právního odvětví.⁴⁷

Jednání tedy musí splňovat dvě základní podmínky, abychom ho mohli označit za trestný čin. První z nich je protiprávnost. U trestných činů proti životnímu prostředí je tato protiprávnost poměrně často vyjádřena pomocí slov „v rozporu s jiným právním předpisem/mezinárodní smlouvou“, „kdo poruší jiný právní předpis“, „neoprávněně“. U některých trestných činů však protiprávnost vyplývá ze samotného jednání a není tedy výslovně

⁴⁵ Společnost nemůže jednat protiprávně.

⁴⁶ Srovnej Jelínek, J.: Trestní odpovědnost právnických osob. Linde Praha, 2007, str. 7.

⁴⁷ Srovnej Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné, 1. vydání, Praha: Leges, 2009, str. 114 – 117, Šámal, P.: Trestní zákoník a naplňování funkcí a základních zásad trestního práva hmotného, Bulletin advokacie, 2009, č. 10, str. 22 a násl.

vyjádřena. Druhou podmínkou trestného činu jsou tzv. formální znaky. Mezi tyto řadíme typové znaky a znaky obecné. Typové znaky se liší dle jednotlivých skutkových podstat trestného činu a jsou jimi objekt, objektivní stránka, subjekt a subjektivní stránka. Obecné znaky trestného činu jsou naopak pro všechny stejné a jsou jimi stanovený věk a přičetnost. Trestněprávně odpovědná může být pouze fyzická osoba, která je starší 15 let a v době spáchání trestného činu byla přičetná. Přičetnost pak charakterizujeme jako způsobilost být odpovědný za trestný čin. Jedná se tedy o schopnost rozpoznat protiprávnost svého jednání a toto své jednání ovládat.⁴⁸ V případě mladistvých pachatelů k těmto obecným znakům ještě přistupuje znak další, a to sice rozumová a mravní vyspělost.⁴⁹

Dále je potřeba zmínit jednání, kdy sice dojde k naplnění formálních znaků trestného činu, schází zde však protiprávnost. Toto jednání pak od počátku není trestným činem. Trestní zákoník zná celkem 5 okolností, které vylučují protiprávnost jednání, a to krajní nouzi, nutnou obranu, svolení poškozeného, přípustné riziko a oprávněné použití zbraně. Nejedná se však o výčet taxativní a lze tak uvést i další okolnosti, které jsou obecně nazývány jako výkon dovolené či přikázané činnosti.⁵⁰

Od okolností vylučujících protiprávnost je nutno odlišovat důvody zániku trestní odpovědnosti. Rozdíl je za prvé v tom, že v případě zániku trestní odpovědnosti dojde ke spáchání trestného činu, zatímco u okolností vylučujících protiprávnost žádný trestný čin nenastal. Další odlišností je, že důvody způsobující zánik trestní odpovědnosti, nastanou až poté, kdy je trestný čin spáchán a zároveň dříve, než o něm bylo pravomocně rozhodnuto. Důvody zániku trestní odpovědnosti jsou účinná lítost, promlčení, smrt pachatele, milost prezidenta republiky a některé další případy. Ve vztahu k trestným činům proti životnímu prostředí se účinná lítost dle ustanovení §33 trestního zákoníku neuplatní u trestných činů Poškození vodního zdroje (§294a), Neoprávněné vypuštění znečišťujících látek (§297), Neoprávněná výroba a jiné nakládání s látkami poškozujícími ozonovou vrstvu (§298a), Poškození chráněných částí přírody (§301), Týrání zvířat (§302), Zanedbání péče o zvíře z nedbalosti (§303), Pytláctví (§304) a Neoprávněná výroba, držení a jiné nakládání s léčivy jinými látkami ovlivňujícími užítkovost hospodářských zvířat (§305). Aby se ustanovení o účinné lítosti mohlo aplikovat, musí být splněn základní předpoklady. Zaprvé pachatel musí od svého jednání dobrovolně upustit a dále pachatel *„škodlivému následku trestného činu zamezil nebo jej napravil, nebo učinil o trestném činu oznámení v době, kdy*

⁴⁸ Srovnej pojem „nepřičetnost“ in Hendrych, D. a kol.: Právní slovník, 3. vydání, C.H.Beck, Praha, 2009. Beck-online

⁴⁹ Srovnej Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné, 1. vydání, Praha: Leges, 2009, str. 119.

⁵⁰ Tamtéž str. 240 – 241.

*škodlivému následku trestného činu mohlo být zamezeno“.*⁵¹ Dle Jarmiče⁵² je však otázkou, zda lze zamezit škodlivému následku v případě dokonaných trestných činů. Zdůrazňuje, že některé škody jsou škodami neodvratitelnými a je pak vhodné uvažovat o speciální podobě účinné litosti, kdy by se zamezení nahradilo podstatným zmírněním následků.

Na závěr je třeba zmínit sankce. Obecně lze trest charakterizovat jako prostředek ochrany zájmů chráněných trestním zákonem a společnosti před pachateli trestných činů. Vzhledem k tomu, že jednou ze základních funkcí trestního práva je i funkce represivní, můžeme trest chápat jako způsobení určité újmy pachateli. Tato pak může mít formu újmy na svobodě, majetkových či jiných právech⁵³. V případě většiny trestných činů uvedených v Hlavě VIII. je maximální délka trestu odnětí svobody u základních skutkových podstat 3 roky a u kvalifikovaných 5 let. Jedná se tedy převážně o přečiny⁵⁴, za které lze uložit i alternativní tresty jako je domácí vězení či obecně prospěšné práce. Se zločiny⁵⁵ se tak setkáme pouze u kvalifikovaných podstat trestných činů uvedených v §293 Poškození a ohrožení životního prostředí, §297 Neoprávněné vypuštění znečišťujících látek, §299 Neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami, za které lze uložit trest odnětí svobody v délce 8 let. Naopak v případě trestných činů obecně nebezpečných se vedle zločinů setkáme i se zvláště závažnými zločiny, tedy s úmyslnými trestnými činy, za které lze uložit trest odnětí svobody nejméně 10 let.⁵⁶

3.3.2. Trestněprávní odpovědnost právnických osob

V první řadě je potřeba zodpovědět otázku, co vedlo k tomu, že se nejen u nás začalo uvažovat o zavedení tohoto pro kontinentální typ právní kultury nezvyklého institutu. Jedním ze základních důvodů pro kriminalizaci protiprávního jednání je rostoucí počet právnických osob a také jejich vzrůstající síla a moc, kterou v dnešním světě tyto osoby mají. Právnické osoby se stejně jako osoby fyzické mohou dopustit jednání, které není v souladu s právem. Následky tohoto jednání jsou však často mnohem závažnější než v případě trestných činů fyzických osob. Protiprávní jednání právnických osob často souvisí s korupcí, počítačovou kriminalitou, ale i obchodem s drogami či lidmi, daňovými úniky

⁵¹ Srovnej Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné, 1. vydání, Praha: Leges, 2009, str. 335 - 338

⁵² Srovnej Jarmič, L.: Trestní právo a ochrana životního prostředí. Trestněprávní revue. 2010. č. 9. Str. 269.

⁵³ Srovnej Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné, 1. vydání, Praha: Leges, 2009, str. 348.

⁵⁴ § 14 odst. 2 trestního zákoníku: Přečiny jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do 5 let.

⁵⁵ § 14 odst. 3 trestního zákoníku: Zločiny jsou všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny...

⁵⁶ Srovnej Jarmič, L.: Trestní právo a ochrana životního prostředí. Trestněprávní revue. 2010. č. 9. str. 270.

apod. Neméně závažná jsou i jednání, která poškozují životní prostředí. V praxi existuje organizovaný zločin v oblasti nakládání s odpady nebo v případě ilegálního obchodu s ohroženými druhy živočichů a rostlin. V minulosti se můžeme setkat s mnoha katastrofami, které ovlivnily životní prostředí na mnoho let dopředu. Příkladem z poslední doby může být např. havárie ropné plošiny Deepwater Horizon, která se potopila v dubnu 2010 v Mexickém zálivu.

Mezinárodní společenství si samozřejmě uvědomuje potřebu existence deliktní odpovědnosti právnických osob. V rámci ochrany životního prostředí můžeme jmenovat níže rozebranou Úmluvu o trestněprávní ochraně životního prostředí, která je dokumentem Rady Evropy. Dále lze zmínit Rámcové rozhodnutí Rady EU o trestněprávní ochraně životního prostředí (2003/80/JHE) nebo Rámcové rozhodnutí Rady EU k posílení rámce trestního práva pro boj proti znečištění z lodí (2005/667/SVV). Obě tato rozhodnutí však byla zrušena.⁵⁷ Samozřejmě nemůžeme opomenout Směrnici o trestněprávní ochraně životního prostředí 2008/99/ES. Kromě Směrnice 2008/99/ES však žádný z těchto dokumentů výslovně nepožaduje, aby právnické osoby byly odpovědné dle trestního práva. Ne ve všech státech, které přijaly odpovědnost právnických osob, má pak tato odpovědnost stejnou podobu. Můžeme rozlišovat tzv. pravou trestní odpovědnost, nepravou trestní odpovědnost a správně-trestní odpovědnost právnických osob. Pravá trestní odpovědnost spočívá v tom, že právnické osoby podléhají sankcím trestního práva a je obsažena v trestním zákoníku či samostatném trestním zákoně a těmto osobám jsou pak ukládána tresty nebo lépe řečeno trestní sankce. Nepravou trestní odpovědností je pak stav, kdy trestně odpovědné jsou jen fyzické osoby jednající jménem právnické osoby a právnické osobě samotné jsou ukládány sankce netrestního charakteru. Odpovědnost právnických osob tak není upravena přímo v trestním zákoně, ale těmto osobám lze uložit určitá quasi trestní opatření. Této úpravy je využíváno např. ve Španělsku ale také nově na Slovensku. Poslední možností je jiná forma odpovědnosti než je odpovědnost trestní a zároveň tato forma splňuje požadavky mezinárodních dokumentů na „účinné, přiměřené a odstrašující sankce“. Tuto možnost si zvolilo Německo.⁵⁸

⁵⁷ Srovnej rozhodnutí Evropského soudního dvora č. C – 176/03 a C-440/05.

⁵⁸ Srovnej Jelínek, J.: Trestní odpovědnost právnických osob, Linde Praha, 2007, str. 19 – 22; Nováčková, S.: Nový návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (a jeho srovnání s návrhem zákona, který byl v roce 2004 zamítnut), Trestněprávní revue, 2011, č. 4, str.

V souvislosti s přípravami návrhů zákona o trestní odpovědnosti právnických osob se objevily argumenty pro a také proti zavedení tohoto institutu do českého právního řádu. Nejčastějšími důvody pro zavedení trestní odpovědnosti byly⁵⁹:

– Zvyšuje se počet právnických osob a s tímto souvisí i nárůst protiprávního jednání těchto osob. Zejména v oblasti životního prostředí se má za to, že zavedení trestní odpovědnosti právnických osob přispěje k efektivnější ochraně, neboť životní prostředí je nejvíce poškozováno právě v souvislosti s činností právnických osob.

– V některých případech nelze nalézt odpovědnou fyzickou osobu. Jedná se o situace, kdy je nepochybné, že se trestný čin stal. Ovšem vzhledem k struktuře právnické osoby nelze jednoduše ukázat prstem na jednu osobu a tu činit odpovědnou za trestný čin. Dalším problémem, obzvláště v případě poškození životního prostředí, je to, že často působí skrytě a objeví se až po několika letech, kdy jednotlivé fyzické osoby už v dané společnosti nemusí působit. Mohlo by tedy dojít k situaci, že by nikdo nebyl potrestán.

– Česká republika je součástí mezinárodního společenství, které trestní (případně jinou) odpovědnost právnických osob zavedlo. Je proto otázkou, zda by Česká republika měla stát stranou. Přestože mezinárodní dokumenty mají různou povahu, obecně lze shrnout, že všechny požadují deliktní odpovědnost, i když ne nutně přímo trestní.

– Právnické osoby jsou nositeli práv, a proto by měli mít i odpovídající povinnosti.

– Úprava deliktní odpovědnosti právnických osob správními normami je nedostatečná. Přestože správní právo zná správní delikty právnických osob a za tyto je možno uložit poměrně vysoké sankce, problémem je právní úprava těchto deliktů, k tomuto viz výše.

– Správní řízení neposkytuje takové záruky pro obviněného jako řízení trestní. Trestní řízení je ovládáno celou řadou zásad, které zajišťují obviněnému, že žádné z jeho práv nebude porušeno.

Důvody proti zavedení trestněprávní odpovědnosti právnických osob jsou následující⁶⁰:

– Právnická osoba je fiktivním uskupením, které nemůže jednat tak, aby bylo odpovědné dle trestního práva. Pokud však uznáváme právní subjektivitu v právu občanském, obchodním i správním, proč ji pak vyjímát z práva trestního. Ohledně jednání právnické osoby vyvstává problém s tím, že za ni vždy musí jednat osoba fyzická. A teprve na

⁵⁹ Srovnej Jelínek, J.: Trestní odpovědnost právnických osob, Linde Praha, 2007, s tr. 81 – 97.

⁶⁰ Jelínek, J.: Trestní odpovědnost právnických osob, Linde Praha, 2007, str. 97 - 106.

základě jednání této fyzické osoby, by pak měla být trestněprávní odpovědnost přičtena osobě právnické. K tomuto zastánci trestněprávní odpovědnosti právnických osob uvádějí, že pokud je tato způsobilá jednat po právu, je logicky způsobilá jednat i v rozporu s právními předpisy.

– Trestní postih právnické osoby zasáhne i ty, kteří se na protiprávním jednání nepodíleli. Argumenty odpůrců se soustřeďují v této oblasti na sociální důsledky či dopady trestního postihu. Vytýkají především vliv na řadové zaměstnance nejen v případě likvidace společnosti ale také v případě medializace kauzy apod.⁶¹ Zastánci toto vyvracejí srovnáním s trestem pro fyzickou osobu. I zde může dojít k tomu, že trest bude mít určité následky na život rodiny odsouzeného apod.

– Není nutné zavádět trestněprávní odpovědnost právnických osob, neboť protiprávní jednání lze řešit i jinými předpisy. Zavedení pravé trestní odpovědnosti právnických osob však neznamená, že jiné předpisy budou zapomenuty. I v případě tohoto institutu bude platit, že trestní právo je až posledním prostředkem ochrany práv a zájmů společnosti. Nastupuje tedy až tehdy pokud nestačí uplatnění odpovědnosti v rámci jiného právního odvětví.

– V současné době jsou soudy přetíženy i za existence tradiční odpovědnosti fyzických osob. Osobně se domnívám, že tento argument je nejslabší ze všech. Na stejném principu bychom mohli odmítat i zavádění nových trestných činů s tím, že jejich vyřizování bude zatěžovat soudní systém.

V České republice se první snaha o zavedení trestní odpovědnosti právnických osob objevila v roce 2001 a vyústila k předložení návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob v roce 2004. Tento však parlament zamítnul již v prvním čtení. Návrhu zákona byl vytýkán především široký výčet trestných činů, kterých se mohla právnická osoba dopustit. Mezi jinými zde najdeme i trestné činy znásilnění či pohlavní zneužívání, u kterých je přinejmenším diskutabilní, jak by se jich mohla dopustit právě právnická osoba. Dále byla kritizována skutečnost, že některé veřejnoprávní subjekty jsou vyňaty z odpovědnosti a jiné ne.⁶² V případě prvního návrhu tedy zvítězili odpůrci tohoto institutu. V následujícím období se Česká republika přiklonila k německému modelu, tedy k trestání právnických

⁶¹ Blíže k sociálním souvislostem viz Kloček, Z., Topinka, P.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob z pohledu jeho sociálních souvislostí. *Trestněprávní revue*, 2011, č. 10, str. 294 a násl.

⁶² Srovnej Nováčková, S.: Nový návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (a jeho srovnání s návrhem zákona, který byl v roce 2004 zamítnut), *Trestněprávní revue*, 2011, č. 4, str. 96 – 97.

osob v rámci správního práva. Z provedené analýzy však vyplynulo, že správní trestání obsahuje řadu nedostatků, a proto bylo od této myšlenky upuštěno.⁶³

Druhý návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob předložila vláda poslanecké sněmovně v březnu 2011. V rámci pozměňovacích návrhů byly přidány nové trestné činy proti životnímu prostředí, za které může být právnická osoba činěna odpovědnou.⁶⁴ Přes všechny možné výtky a odmítnutí zákona prezidentem republiky, který se vyjádřil v tom smyslu, že se jedná o „*alibismus v podobě nehledání konkrétního viníka*“⁶⁵, byl tento zákon nakonec v prosinci roku 2011 definitivně schválen.

Dne 1. ledna 2012 tak nabyl účinnosti zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Česká republika se stala poslední státem Evropské Unie, který zavedl trestní odpovědnost právnických osob. Česká republika si zvolila model tzv. pravé trestní odpovědnosti, který umožňuje potrestání právnické osoby bez ohledu na to, zda byla současně postihnuta i osoba fyzická. Ostatní modely víceméně neumožňují sankcionovat právnickou osobu v případě, že se nepodaří prokázat, která konkrétní fyzická osoba trestný čin spáchala.⁶⁶

Ohledně výčtu trestných činů došlo oproti návrhu z roku 2004 ke změně. Zatímco starší návrh obsahoval širokou paletu skutkových podstat trestných činů, nový návrh se soustředil na minimum, které stanovovaly různé mezinárodní dokumenty, a navíc přidal daňové trestné činy. Podle nového zákona se mohou právnické osoby v oblasti životního prostředí dle ustanovení §7 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob dopustit následujících trestných činů vyjmenovaných v trestním zákoníku: poškození a ohrožení životního prostředí (§293), poškození a ohrožení životního prostředí z nedbalosti (§294), poškození vodního zdroje (§294a), poškození lesa (§295), neoprávněné vypuštění znečišťujících látek (§297), neoprávněné nakládání s odpady (§298), neoprávněná výroba a jiné nakládání s látkami poškozujícími ozonovou vrstvu (§298a), neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami (§299), neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami z nedbalosti (§300) a poškození chráněných částí přírody (§301).

⁶³ Srovnej Důvodovou zprávu k návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob či rozpravu Poslanecké sněmovny k návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob 1. Čtení dostupnou z:

<http://www.psp.cz/eknih/2010ps/stenprot/016schuz/s016244.htm#r1>.

⁶⁴ Viz sněmovní tisk 285/2 Pozměňovací a jiné návrhy k tisku 285/0, dostupné z:

<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=6&ct=285&ct1=2>.

⁶⁵ Viz dopis prezidenta republiky předsedkyni sněmovny, dostupný z: <http://www.klaus.cz/clanky/2971>

⁶⁶ Srovnej Šámal, P.: K trestněprávní odpovědnosti právnických osob, *Bulletin advokacie*, 2011, č. 11, str. 19 a násl.

Největší spory se vedly o formulování trestní odpovědnosti právnické osoby. V zákoně nenalezneme definici právnické osoby a musíme se tedy obrátit na občanské či obchodní právo. Zákon lze použít pro všechny právnické osoby, nejsou-li z jeho působnosti vyloučeny ustanovením §6. Aby mohla být právnická osoba odpovědná, musí být splněny tři podmínky. Zaprvé trestný čin musí být spáchán jejím jménem či v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti. Druhou podmínkou je, aby se tohoto protiprávního jednání dopustily osoby vyjmenované v ustanovení §8 odst. 1, tedy osoby oprávněné jednat jménem právnické osoby nebo za ni, osoby vykonávající kontrolní či řídicí činnost, osoba mající rozhodující vliv na řízení právnické osoby a nakonec zaměstnanec plnící pracovní úkol. Posledním předpokladem je, abychom toto protiprávní jednání výše vyjmenovaných osob mohli právnické osobě přičítat. Kdy lze právnické osobě přičítat spáchání trestného činu vymezuje ustanovení §8 odst. 2 tak, že buď se trestného činu musí dopustit výše zmíněné osoby anebo zaměstnanec na základě pokynu nebo v případě, že právnická osoba neprovedla dostatečnou kontrolu či preventivní opatření, k čemuž byla povinna.⁶⁷

I v případě právnických osob existují důvody zániku trestní odpovědnosti. Je to, stejně jako u odpovědnosti fyzických osob, účinná lítost a promlčení. Co se týče promlčení, to je koncipováno zcela shodně s promlčením trestných činů fyzických osob. V případě účinné lítosti se však setkáme se širším pojetím u právnických osob. Zatímco u fyzických osob musí dojít k dobrovolnému zamezení či napravení škodlivého následku trestného činu, u právnické osoby se k tomuto přidává ještě odstranění nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem. Dle důvodové zprávy k zákonu je institut účinné lítosti přizpůsoben povaze právnických osob s ohledem na činnost kontrolních orgánů. Před trestní odpovědností se upřednostňuje reparace či restituce, což je v souladu s principy restorativní justice. Toto můžeme obzvláště v případě ochrany životního prostředí pokládat za klad, neboť je zde upřednostněna náprava škod před potrestáním pachatele státem.

Vzhledem k povaze právnické osoby musel být vytvořen nový systém trestů. Nejprísnějším trestem, který je možno uložit, je trest zrušení právnické osoby. Dalšími tresty jsou trest propadnutí majetku, peněžitý trest, propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, zákaz činnosti, zákaz plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži, zákaz přijímání dotací a subvencí a uveřejnění rozsudku.

V současné době můžeme pozorovat trend, kdy někteří lidé cíleně vyhledávají výrobky, které jsou šetrné k životnímu prostředí a také různé eko či bio výrobky. Z tohoto důvodu se

⁶⁷Srovnej Nováčková, S.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim – od návrhu k účinné právní úpravě, *Trestněprávní revue*, 2012, č. 2, str. 27

domnívám, že možnost trestního postihu v případě poškození životního prostředí a s tímto se pojící medializace případu, by pro určité subjekty mohla být dostatečným varováním. Myslím si, že v tomto případě by tvrzení „Negativní reklama taky reklama“ příliš neobstálo. Jak je řečeno výše, Česká republika se stala poslední státem EU, který zavedl trestní odpovědnost právnických osob. Osobně se přikláním k tomu, že je to krok správným směrem. Zda tomu tak skutečně bude, nám však ukáže až praxe.

4. Trestněprávní odpovědnost v ochraně životního prostředí na mezinárodní a evropské unijní úrovni

Životní prostředí v současném světě chápeme jako hodnotu, která je společná všem státům bez rozdílu. Bez zdravého životního prostředí se v budoucnosti neobejdeme, a proto je nutno určité aspekty ochrany řešit na mezistátní úrovni. Některá poškození životního prostředí ovlivní pouze část území jednoho státu, některá však znamenají hrozbu i pro státy okolní. V některých případech můžeme dokonce mluvit o nebezpečí pro celou Zemi. Mezinárodní společenství si toto začalo uvědomovat zhruba v 70. letech 20. století, kdy se v roce 1972 pod záštitou Organizace spojených národů konala první mezinárodní konference o ochraně životního prostředí ve Stockholmu. Od této doby můžeme spatřovat kontinuální ochranu životního prostředí na mezinárodní úrovni.⁶⁸

Ani Evropská unie nebyla ve svých začátcích zaměřena na ochranu životního prostředí. Vývoj ochrany životního prostředí je shodný s celosvětovým postojem. I v rámci Evropské Unie tak můžeme zájem o ochranu životního prostředí datovat od počátku 70. let 20. století, kdy v reakci na Stockholmskou konferenci byl v roce 1973 přijat První akční program ochrany životního prostředí⁶⁹.

4.2. Mezinárodní úprava trestněprávní odpovědnosti na úseku ochrany životního prostředí

V souladu se zvýšeným zájmem mezinárodního společenství o životní prostředí se objevily i pokusy kriminalizovat určité nežádoucí jednání, zejména takové, které buď fakticky přesahuje hranice států či takové, jehož dopady by mohly mít vliv na celé lidstvo. Jedná se především o hubení rostlin i živočichů a ničení jejich přirozeného prostředí a také porušování principu trvale udržitelného rozvoje, tedy vyčerpání neobnovitelných přírodních zdrojů. Je potřeba si uvědomit, že máme pouze omezené znalosti o přírodě a jejím ničením tak poškozujeme především sami sebe.

V souvislosti s trestnými činy na mezinárodní úrovni vyvstávají podobné problémy jako na úrovni vnitrostátní. V některých případech nelze určit, komu vznikla škoda a ani její výši, často se také potýkáme s tím, že skutečný rozsah poškození životního prostředí se nemusí objevit hned, ale až za několik let. Česká republika je smluvní stranou různých

68 Srovnej Damohorský, M. a kol.: Právo životního prostředí. 3. Vydání, Praha: C. H. Beck, 2010, str. 102 a násl.

69 Tamtéž str. 10 - 11.

dohod, které požadují deliktní odpovědnost. Jako příklad lze uvést úmluvu CITES, Montrealský protokol či Cartagenský protokol. Podle těchto úmluv však není nutné protiprávní jednání postihovat dle práva trestního, ale za dostačující se jeví i právo správní.⁷⁰

Jedinými úmluvami, které lze považovat za smlouvy požadující zavedení trestněprávní odpovědnosti, jsou Úmluva o trestněprávní ochraně životního prostředí Rady Evropy⁷¹ z roku 1998 (dále jen „Štrasburská úmluva“) a Basilejská úmluva o kontrole pohybu nebezpečného odpadu přes hranice státu a jejich zneškodňování z roku 1988. V následujícím textu se budu zabývat již jen Štrasburskou úmluvou.

Štrasburská úmluva byla přijata v roce 1998. Od této doby ji podepsalo celkem 14 států⁷², Česká republika k nim však nepatří. K tomu, aby se smlouva stala účinnou, je však potřeba ratifikace alespoň ve 3 státech, což se dosud nepodařilo, neboť k ratifikaci došlo pouze v případě Estonska. Úmluva se snaží o harmonizaci národních úprav trestní odpovědnosti a zavazuje smluvní státy k tomu, aby zavedly trestný čin poškozování životního prostředí. Vedle tohoto se také snaží sjednotit systém sankcí a jiných opatření sloužících k ochraně životního prostředí. Významný je také požadavek zavedení trestní odpovědnosti právnických osob.⁷³ Vzhledem k rozdílným úpravám jednotlivých států v oblasti základních principů trestního práva mohou však ty státy, které nechtějí zavést trestněprávní odpovědnost právnických osob, vznést výhradu.⁷⁴

Uvedená smlouva ve svém čl. 2 zavazuje státy, aby kriminalizovaly následující úmyslné jednání:

- a) *vypouštění, emise nebo uvádění určitého množství látek nebo ionizujícího záření do ovzduší, půdy nebo vody, které má za následek smrt či vážné ohrožení zdraví člověka nebo je zde riziko, že takové jednání je schopno smrti či vážného ohrožení zdraví způsobit;*
- b) *protiprávní vypouštění, emise nebo uvolňování určitého množství látek nebo ionizujícího záření do ovzduší, půdy nebo vody, které způsobují nebo mo-*

⁷⁰ Srovnej Bahýřlová, L.: MEAs a trestněprávní ochrana životního prostředí v ČR (vybrané aspekty). Trestní právo. 2010. č. 11, str. 5.

⁷¹ Convention on the Protection of the Environment through Criminal Law, ETS No. 172

⁷² V roce 1998 prvních 7 států, a to Dánsko, Finsko, Francie, Německo, Řecko, Island, Švédsko, v roce 1999 Rakousko, Belgie, Lucembursko, Rumunsko, v roce 2000 Itálie, v roce 2001 Estonsko a v roce 2006 Ukrajina.

⁷³ Srovnej Damohorský, M.: Mezinárodně právní ochrana životního prostředí In Právo a životní prostředí, Sborník referátů z vědecké konference. Vysoká škola aplikovaného práva. Praha. 2003, str. 35-36.

⁷⁴ Srovnej Pomahač, R.: Evropská úmluva o trestněprávní ochraně životního prostředí. Evropské právo. 1999. č. 2, str. 3 a násl., Stejskal, V.: Zhodnocení významu úpravy trestněprávní ochrany životního prostředí v německy mluvících zemích pro právní úpravu v České republice in Damohorský, M.: Právo životního prostředí – Vlastnické právo, trestní právo a ochrana životního prostředí, sborník z konference, KRNPAP - Rýchory 2000, PF UK Praha 2000, str.

hou způsobit jejich trvalé poškození nebo smrt či vážné poškození zdraví osob anebo podstatné poškození chráněných památek a jiných chráněných objektů, majetku a zdraví živočichů nebo rostlin;

c) protiprávní nakládání s odpady, jejich zpracování, ukládání, přeprava, vývoz a dovoz nebezpečných odpadů, které způsobují nebo mohou způsobit smrt nebo vážné poškození zdraví osob anebo podstatné zhoršení kvality ovzduší, půdy, vody a zdraví živočichů či rostlin;

d) protiprávní provozování zařízení, ve kterém je prováděna nebezpečná činnost, a které způsobují nebo mohou způsobit smrt nebo vážné poškození zdraví osob anebo podstatné zhoršení kvality ovzduší, půdy, vody a zdraví živočichů anebo rostlin;

e) protiprávní výroba, zpracování, skladování, použití, doprava, vývoz nebo dovoz jaderných materiálů nebo jiných nebezpečných radioaktivních látek, které způsobují nebo mohou způsobit smrt nebo vážné poškození zdraví osob anebo podstatné zhoršení kvality ovzduší, půdy, vody, živočichů či rostlin.

Dle čl. 3 Úmluvy mají státy výše uvedené jednání postihovat i v případě, že je spácháno nedbalostně. Státy si však mohou vyhradit, že budou postihovat pouze hrubou nedbalost. Úmyslné jednání však musí být kriminalizováno vždy.

V čl. 4 jsou stanovena další protiprávní jednání, u kterých si státy mohou vybrat, zda je budou postihovat v rámci trestního či správního práva. Jedná se vždy o protiprávní jednání spočívající ve vypouštění látek nebo ionizujícího záření do ovzduší, vody nebo půdy; způsobování hluku; nakládání s odpady; provozování zařízení; nakládání s jaderným materiálem, jinými radioaktivními látkami nebo nebezpečnými chemickými látkami; způsobování změn na přirozených složkách národních parků, přírodních rezervací nebo jiných chráněných oblastí; nakládání s chráněnými volně žijícími druhy živočichů a planě rostoucími rostlinami. Kromě protiprávního způsobování hluku a provozování zařízení mohou být vyjmenovaná jednání stíhána v rámci českého trestního práva.⁷⁵

Úmluva také stanovuje sankce, které mají být za výše uvedená jednání ukládány. Státy by měly zavést sankce přiměřené spáchanému deliktu, patří mezi ně zejména trest odnětí svobody, peněžité trest, propadnutí věci a také institut uvedení životního prostředí

⁷⁵ Srovnej Bahýľová, L.: MEAs a trestněprávní ochrana životního prostředí v ČR (vybrané aspekty). Trestní právo. 2010. Č. 11, str. 7.

do původního stavu, který však není v českém právu životního prostředí chápán jako trest.⁷⁶

Ačkoliv není Česká republika smluvní stranou Štrasburské úmluvy, můžeme říci, že naše právní úprava je v zásadě v souladu s touto úmluvou. Problémy by mohlo způsobovat pouze ustanovení čl. 2 písm. a) Úmluvy, ve kterém se nepožaduje protiprávní jednání. V tomto případě hovoříme o tzv. autonomních trestných činech. Trestní odpovědnost je v našem trestním právu založena právě na protiprávním jednání, které v případě trestných činů proti životnímu prostředí spočívá na porušení zvláštních právních předpisů.⁷⁷

Úprava Štrasburské úmluvy se i přes absenci podpisu České republiky do našeho právního řádu promítla. Štrasburská úmluva se totiž stala inspirací pro úpravu trestněprávní odpovědnosti v rámci Evropské unie, resp. Evropského společenství.

4.3. Úprava trestněprávní odpovědnosti v Evropské unii

Evropská unie se o ochranu životního prostředí za pomoci trestního práva snaží již od roku 2001. Impulsem pro tyto snahy se stala výše zmiňovaná Úmluva Rady Evropy. Počátky tohoto úsilí zaznamenáváme v únoru roku 2000, kdy Dánsko předložilo návrh rámcového rozhodnutí o ochraně životního prostředí prostřednictvím trestního práva. Posléze v roce 2001 Evropská Komise přišla s návrhem směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí.⁷⁸ Právním základem této směrnice byl čl. 175 SES, tedy oblast bývalého prvního pilíře. Hlavními příčinami návrhu této směrnice byly rozdíly mezi jednotlivými členskými státy v oblasti sankcí, uplatňování trestní odpovědnosti a nakonec i neexistence společné úpravy trestního postihu závažných environmentálních trestných činů. Návrh směrnice však nebyl přijat z důvodu pochybností o kompetenci Komise, která tuto svou pravomoc odvodila právě z čl. 175 SES.⁷⁹

Rada EU namísto směrnice přijala v lednu 2003 Rámcové rozhodnutí č. 2003/80/SVV, o ochraně životního prostředí prostřednictvím trestního práva. V případě rámcového rozhodnutí byl právním základem čl. 34 odst. 2 písm. b) Maastrichtské dohody,

⁷⁶ Srovnej Bahýřlová, L.: MEAs a trestněprávní ochrana životního prostředí v ČR (vybrané aspekty). Trestní právo. 2010. Č. 11, str. 5, Stejskal, V.: Nová komunitární trestněprávní ochrana životního prostředí na obzoru. České právo životního prostředí. 2007. č. 1. str. 5 – 7.

⁷⁷ Srovnej Bahýřlová, L.: MEAs a trestněprávní ochrana životního prostředí v ČR (vybrané aspekty). Trestní právo. 2010. č. 11, str. 6.

⁷⁸ Návrh COM (2001) 139, resp. po revizi v roce 2002 COM (2002) 544.

⁷⁹ Blíže Vomáčka, V.: Konec lhůty pro implementaci směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí za dvěmi. Trestní právo. 2010. č. 11. str. 17 – 18.

tedy oblast tehdejšího třetího pilíře, a to spolupráce v oblasti justice a vnitřních věcí.⁸⁰ V rámcovém rozhodnutí byly vyjmenovány úmyslné i nedbalostní trestné činy, které měly členské státy postihovat. V případě úmyslných trestných činů měl být stíhán i podnět a účastenství. Dále měly státy zajistit, že sankce za spáchaná protiprávní jednání budou dostatečné. V rámcovém rozhodnutí se také objevil požadavek na zavedení odpovědnosti právnických osob a jejich dostatečného potrestání.⁸¹

Rámcové rozhodnutí bylo dne 5. února 2003 publikováno v úředním věstníku EU a tímto nabylo právní moci. V souvislosti s přijetím tohoto rozhodnutí došlo ke vznesení otázky, na základě jakého ustanovení je Rada oprávněna přijmout takové rozhodnutí a de facto tím vnutit členským státům povinnost použít prostředky trestního práva k dosažení vytyčených cílů. Následně Komise podala žalobu na neplatnost a požadovala zrušení zmíněného rozhodnutí. A skutečně dne 13. září 2005 Evropský soudní dvůr Rámcové rozhodnutí 2003/80/SVV zrušil svým rozsudkem C-176/03 z důvodu, že rozhodnutí bylo přijato mimo legislativní rámec ES. Hlavní příčinou zrušení se stal právní základ, když Rámcové rozhodnutí bylo přijato dle čl. 34 SEU namísto čl. 175 SES. Samotné jádro rozsudku pak tkví v konstatování, že Společenství sice obecně nemůže přijímat předpisy v oblasti trestního práva, ale toto neplatí v případě, že přijetí takovýchto předpisů má být použito k zabezpečení ochrany životního prostředí a zajištění efektivnosti norem, které byly v rámci působnosti v oblasti životního prostředí již vydány.⁸²

Po zrušení rozhodnutí tedy na poli Evropské unie neexistoval žádný předpis, který by chránil životní prostředí pomocí trestního práva. Na základě rozsudku C-176/03 přistoupila Komise k podání nového návrhu směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí.

4.3.2. Směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí 2008/99/ES

I po zrušení Rámcového rozhodnutí převládal názor, že v současné době představuje trestní právo nejúčinnější způsob ochrany životního prostředí v rámci Evropské unie a že nelze zabezpečit dodržování právních předpisů efektivnějším způsobem.⁸³ Komise proto

⁸⁰ tamtéž

⁸¹ Srovnej Stejskal, V.: Nová komunitární trestněprávní ochrana životního prostředí na obzoru. České právo životního prostředí. 2007. č. 1. str. 10 – 12

⁸² Srovnej Vomáčka, V.: Konec lhůty pro implementaci směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí za dveřmi. Trestní právo. 2010. č. 11. str. 17 – 18; Stejskal, V.: Trestněprávní ochrana životního prostředí v evropském komunitárním právu těsně před cílem?. České právo životního prostředí. 2008. č. 23. str. 62.

⁸³ Srovnej Vomáčka, V.: Konec lhůty pro implementaci směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí za dveřmi. Trestní právo. 2010. č. 11. str. 21.

přikročila k tomu, že navrhla novou směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí (dále jen „Směrnice“). Hlavními příčinami nového návrhu směrnice byly vzrůstající tendence k páčání trestných činů proti životnímu prostředí a závažnost jejich následků, které se často neomezovaly na území pouze jednoho státu. Dále docházelo k situacím, kdy pachatelé páčali trestnou činnost na území více států a to především z důvodu neexistence určitých minimálních standardů, které by byly společné pro celé území Evropské unie. Posledními důvody k nutnosti harmonizace trestněprávní odpovědnosti se stal nárůst trestných činů páčaných organizovanými skupinami a také právníckými osobami.⁸⁴

Směrnice vstoupila v platnost dne 26. prosince 2008. Členské státy měli povinnost ji transponovat do svého právního řádu do dvou let, tedy do 26. prosince 2010. Základem této druhé směrnice byl, stejně jako v prvním případě z roku 2001, čl. 175 Smlouvy o ES. Členské státy mohou dle čl. 176 SES přijmout či zachovat přísnější opatření k ochraně životního prostředí. Směrnice vyjmenovává celkem 9 jednání, která mají být považována za trestné činy, pokud se jedná o protiprávní⁸⁵ jednání spáchané v úmyslné nebo nedbalostní formě. Skutkové podstaty vymezené v čl. 3 Směrnice jsou následující:

- a) *„vypouštění, emise nebo uvolňování množství materiálu nebo ionizujícího záření do ovzduší, půdy nebo vody, které způsobují nebo mohou způsobit smrt nebo těžkou újmu na zdraví osob, podstatné zhoršení kvality ovzduší, kvality půdy či kvality vody nebo podstatnou škodu na živočiších či rostlinách;*
- b) *sběr, přeprava, zpracovávání nebo odstraňování odpadů, včetně provozního dohledu nad těmito postupy a následné péče o zařízení pro odstraňování a včetně úkonů, jež přebírají obchodníci nebo zprostředkovatelé (nakládání s odpady), které způsobují nebo mohou způsobit smrt nebo těžkou újmu na zdraví osob, podstatné zhoršení kvality ovzduší, kvality půdy či kvality vody nebo podstatnou škodu na živočiších či rostlinách;*
- c) *přeprava odpadu, pokud tato činnost spadá do oblasti působnosti čl. 2 bodu 35 nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1013/2006 ze dne 14. června 2006 o přepravě odpadů (1) a probíhá v množství jiném než zanedbatelném, ať již je provedena jednorázově nebo v několika zásilkách, které spolu zřejmě souvisejí;*

⁸⁴ Srovnej Stejskal, V.: Nová komunitární trestněprávní ochrana životního prostředí na obzoru. České právo životního prostředí. 2007. č. 1. str. 15.

⁸⁵ V původním návrhu směrnice KOM (2007) 51 v konečném znění nebylo pro jednání v čl. 2 písm.a) požadováno protiprávní jednání. Jednalo se tedy o tzv. autonomní trestný čin.

- d) *provozování zařízení, ve kterém je prováděna nebezpečná činnost nebo v němž se skladují nebo používají nebezpečné látky či přípravky a které mimo samotné zařízení způsobuje nebo může způsobit smrt nebo těžkou újmu na zdraví osob, podstatné zhoršení kvality ovzduší, kvality půdy či kvality vody nebo podstatnou škodu na živočiších či rostlinách;*
- e) *výroba, zpracování, manipulace, použití, držení, skladování, přeprava, dovoz, vývoz nebo ukládání jaderných materiálů nebo jiných nebezpečných radioaktivních látek, které způsobují nebo mohou způsobit smrt nebo těžkou újmu na zdraví osob, podstatné zhoršení kvality ovzduší, kvality půdy či kvality vody nebo podstatnou škodu na živočiších či rostlinách;*
- f) *usmrcování, ničení, držení nebo odchyt jedinců chráněných druhů volně žijících živočichů nebo planě rostoucích rostlin, kromě případů, kdy se toto jednání týká zanedbatelného množství jedinců těchto druhů a má zanedbatelný dopad na stav daných druhů z hlediska ochrany;*
- g) *obchodování s jedinci chráněných druhů volně žijících živočichů nebo planě rostoucích rostlin nebo s jejich částmi nebo odvozeninami, kromě případů, kdy se toto jednání týká zanedbatelného množství jedinců těchto druhů a má zanedbatelný dopad na stav daných druhů z hlediska ochrany;*
- h) *každé jednání, které způsobí významné poškození stanoviště v chráněné lokalitě;*
- i) *výroba, dovoz, vývoz, uvádění na trh nebo používání látek poškozujících ozonovou vrstvu.*“

Směrnice dále v článku 4 požaduje, aby byl stíhán i návod a pomoc k úmyslným formám vyjmenovaných trestných činů. V čl. 5 pak nalezneme ustanovení o sankcích. Směrnice ponechává na členských státech, aby stanovily výše sankcí. Tyto však musí být *„účinné, přiměřené a odrazující.“* V původním znění návrh směrnice KOM(2007) 51 v konečném znění obsahoval čl. 5 i konkrétní sankce, a to trest odnětí svobody v délce od 1 do 10 let, dále *„vyloučení fyzické osoby z účasti v činnostech, které vyžadují úřední povolení či souhlas, ze zakládání, správy či řízení společnosti či nadace, pokud skutečnosti, jež vedly k jejímu usvědčení, ukazují, že existuje velké riziko pokračování v těžce trestné činnosti“*⁸⁶, dále pak zveřejnění soudního rozhodnutí a povinnost navrátit původní stav. Evropský soudní dvůr ve svém rozhodnutí ze dne 23. října 2007 č. C-440/05 stanovil, že

⁸⁶ Viz čl. 5 odst. 5 písm. a návrhu Směrnice Evropského parlamentu a Rady o trestněprávní ochraně životního prostředí KOM(2007)51 v konečném znění ze dne 9.2.2007.

Společenství nemá pravomoc stanovovat konkrétní druh a výši sankcí. V souladu s tímto rozhodnutím pak došlo ke změně čl. 5 Směrnice.

Směrnice dále v čl. 6 a 7 upravuje odpovědnost právnických osob a sankce těmto osobám ukládané. Dle důvodové zprávy se však počítá s tím, že členské státy, které neuznávají trestní odpovědnost právnických osob, nemusí svůj vnitrostátní systém měnit.⁸⁷ Právnické osoby by měly být odpovědné za stejná protiprávní jednání jako osoby fyzické, v případě že se jich „*v jejich prospěch dopustí jakákoli osoba, jež v právnické osobě působí ve vedoucím postavení, jednající samostatně nebo jako člen orgánu této právnické osoby na základě: a) oprávnění zastupovat tuto právnickou osobu, b) pravomoci činit rozhodnutí jménem této právnické osoby, nebo c) pravomoci vykonávat kontrolu v rámci této právnické osoby.*“

Stejně jako v případě sankcí ukládaným fyzickým osobám, i v případě právnických osob došlo ke změně oproti původnímu návrhu. Návrh Směrnice v čl. 7 stanovoval následující sankce: pokuta od 300 tis. EUR až do 1,5 mil. EUR (či jiné měny dle stanoveného kurzu), dále povinnost uvést prostředí do původního stavu, zbavení oprávnění pobírat veřejné výhody nebo podpory, zákaz činnosti, uložení soudního dohledu, zrušení rozhodnutím soudu, povinnost přijmout zvláštní opatření k zamezení důsledků podobného jednání a nakonec zveřejnění soudního rozhodnutí. Ve schváleném znění Směrnice se však ustanovení o sankcích zjednodušilo na konstatování, že „*Členské státy přijmou opatření nezbytná k zajištění toho, aby právnickým osobám, které byly shledány odpovědnými za trestný čin podle článku 6, bylo možné uložit účinné, přiměřené a odrazující sankce.*“

V platném trestním zákoníku je již Směrnice víceméně zohledněna. Novelou provedenou zákonem č. 330/2011 Sb. došlo k přidání nových skutkových podstat trestných činů a ke změně stávajících. Jednání uvedené v čl. 3 písm. a) a písm. d) lze postihnout ustanovením § 293 a § 294 trestního zákona. V čl. 3 písm. b) nalezneme protiprávní jednání spočívající v nakládání s odpady. Obdobné ustanovení se v trestním zákoníku nachází pod ustanovením §298. Trestní zákoník však není zcela ve shodě se Směrnicí, neboť požaduje „*ohrožení či poškození životního prostředí, k jehož odstranění je třeba vynaložit náklady ve značném rozsahu.*“ Směrnice naproti tomu mluví o nakládání s odpady, které způsobí či může způsobit smrt či těžkou újmu na zdraví nebo podstatné zhoršení kvality životního prostředí či jeho vybraných složek. Jednání spočívající v přepravě odpadů do zahraničí v čl. 3 písm. c) zná náš trestní zákoník pod ustanovením §298 odst. 1. Protiprávní výroba a nakládání s jaderným materiálem a jinými nebezpečnými radioaktivními látkami uvedená

⁸⁷ Viz Důvodová zpráva k Návrhu Směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí, bod 5. odst. 2.

v čl. 3 písm. e) je v českém právu postihováno na základě ustanovení §281 a § 282 trestního zákoníku. A nakonec jednání, spočívající v neoprávněném nakládání a obchodování s chráněnými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, které je ve Směrnici uvedeno v čl. 3 pod písm. f) a g), lze trestat dle ustanovení § 299 a § 300 trestního zákoníku.⁸⁸

Až do výše zmíněné novely nebylo možné trestněprávně stíhat osobu za protiprávní jednání uvedená v čl. 3 písm. h) a i). Tento nedostatek byl odstraněn s účinností od 1. listopadu 2011. Nově bylo do trestního zákoníku vloženo ustanovení §298a Neoprávněná výroba a jiné nakládání s látkami poškozujícími ozonovou vrstvu, kterým bylo vyhověno čl. 3 písm. i) Směrnice. Dalším novým trestným činem je Poškození chráněných částí přírody uvedený v ustanovení § 301⁸⁹, který reflektuje ustanovení čl. 3 písm. h) Směrnice.

⁸⁸ Srovnej Vomáčka, V.: Konec lhůty pro implementaci směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí za dveřmi. Trestní právo. 2010. č. 11. str. 22 – 23.

⁸⁹ Tento nový trestný čin nahradil původní § 301 Odnímání nebo ničení živočichů a rostlin, který byl včleněn do ustanovení §299 a §300.

5. Ochrana životního prostředí v České republice prostřednictvím trestního práva

Česká republika se po roce 1989 zařadila po bok států, které deklarují právo na příznivé životní prostředí v ústavních zákonech. V preambuli Ústavy můžeme nalézt slova o tom, že coby občané České republiky jsme odhodláni střežit a rozvíjet zděděné přírodní bohatství. Abychom však mohli tuto myšlenku naplnit, stát má povinnost nám tyto zákony umožnit. Tato obecná teze je pak rozvíjena dalšími ustanoveními Ústavy a Listiny. V čl. 7. Ústavy najdeme formulaci „*Stát dbá o šetrné využívání přírodních zdrojů a ochranu přírodního bohatství.*“ Toto můžeme také vyjádřit myšlenkou trvale udržitelného rozvoje. Je tedy v zájmu nás všech, abychom „*zděděné přírodní bohatství*“ využívali způsobem umožňujícím jeho existenci i do budoucna. Je opět na státu, aby zákony stanovil způsoby a meze využívání přírodních zdrojů.⁹⁰

Listina se životním prostředím či ochranou přírody zabývá ve více ustanoveních než Ústava. Preambule Listiny obsahuje základní principy, kterými by se zákonodárce měl při své činnosti řídit. Z hlediska ochrany životního prostředí je důležitá zejména věta „... *připomínajíc si svůj díl odpovědnosti vůči budoucím generacím za osud veškerého života na Zemi...*“ Vztáhneme-li tuto větu pouze na oblast životního prostředí, zákonodárce tedy musí tvořit taková právní normy, které budou chránit životní prostředí a zajišťovat jeho kvalitu nejen generacím současných ale i budoucím. I zde lze poukázat na princip trvale udržitelného rozvoje.⁹¹

Žádný zákon však nemůže absolutně vyloučit využívání přírodních zdrojů a poškozování životního prostředí. Na toto pamatují i články 11 odst. 3 a 35 odst. 3 Listiny. První stanovuje povinnosti vlastníka, kterému je zakázáno při využívání vlastnictví poškozovat přírodu a životní prostředí. Druhé ustanovení je pak obecnější a zakazuje ohrožování a poškozování životního prostředí, přírodních zdrojů a druhového bohatství přírody každému a při jakémkoli výkonu jeho práv. Obě dvě ustanovení jsou však podobná a jsou však zmírněny dovětkem „*nad míru stanovenou zákonem.*“ Pokud tedy subjekt poškozuje životní prostředí nad tuto míru, jedná se již o protiprávní jednání⁹².

⁹⁰ Man, V., Schelle, K.: Ústavní základy ochrany životního prostředí In Právo a životní prostředí, Sborník referátů z vědecké konference. Vysoká škola aplikovaného práva. Praha. 2003, str. 21.

⁹¹ T Man, V., Schelle, K.: Ústavní základy ochrany životního prostředí In Právo a životní prostředí, Sborník referátů z vědecké konference. Vysoká škola aplikovaného práva. Praha. 2003, str. 22.

⁹² Srovnej Klíma, K. a kol.: Komentář k Ústavě a Listině, 2. Vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, str. 1284.

Nakonec je potřeba zmínit i ustanovení čl. 35 odst. 1 a 2. V prvním odstavci nalezneme poměrně nové právo, a sice právo každého na příznivé životní prostředí. Opět je na státu, aby přijal takové zákony, kterými stanoví fyzickým a právnickým osobám povinnosti v souvislosti s ochranou životního prostředí.⁹³ Co se týče pojmu *příznivé životní prostředí*, literatura definuje příznivé životní prostředí jako takové, které je znečištěno do určité míry. Toto ustanovení je tedy nutné vykládat v souladu s čl. 35 odst. 3 Listiny, ve kterém je stanoveno, že nikdo nesmí ohrožovat a poškozovat životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství přírody a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem⁹⁴. S právem na příznivé životní prostředí souvisí právo na informace o stavu životního prostředí uvedené v druhém odstavci čl. 35. Pokud by toto právo neexistovalo, nemohli by se osoby ani dozvědět o stavu životního prostředí a nemohli by tak své právo na příznivé životní prostředí uplatnit.⁹⁵

K ochraně životního prostředí se také vztahuje ustanovení čl. 14 odst. 3 Listiny. Dle tohoto ustanovení lze omezit svobodu pohybu mimo jiné také z důvodu ochrany přírody, a to na vymezených územích. Svoboda pohybu tedy není právem absolutním, ovšem může být omezena pouze zákonem a za splnění podmínky, že toto omezení je nevyhnutelné. Konkrétně svobodu pohybu ve vztahu k životnímu prostředí omezuje např. zákon o ochraně přírody a krajiny, který zakazuje vstup či vjezd mimo silnice a místní komunikace či vyznačené cesty stanovených zvláště chráněných území⁹⁶. V praxi se však lze setkat s častým nerespektováním těchto zákazů. Typickým příkladem může být každoroční lyžování či snowboarding mimo vyznačené sjezdovky v národních parcích.

5.1. Vývoj ochrany životního prostředí obecně

Právo životního prostředí tak, jak ho známe dnes, v období před rokem 1989 prakticky neexistovalo. Tomu také odpovídal faktický stav životního prostředí, který se vyznačoval značným znečištěním ovzduší, vody a půdy. O nutnosti chránit životní prostředí se na území tehdejšího Československa začalo hovořit teprve v 70. letech 20. století. Do stejného období můžeme datovat i počátek výuky práva životního prostředí na Právnické fakultě Univerzity Karlovy. Přestože oblast ochrany vody či lesa u nás měla základní podobu

⁹³ Pavlíček, V. a kol.: Ústavní právo a státověda, II. díl Ústavní právo České republiky, část 2., Linde Praha, 2004, str. 228 – 232.

⁹⁴ Blíže Klíma, K. a kol.: Komentář k Ústavě a Listině, 2. Vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, str. 1283.

⁹⁵ Damohorský, M. a kol.: Právo životního prostředí. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, str.48.

⁹⁶ Viz např. zákon o ochraně přírody a krajiny ustanovení §16 odst. 1 písm.d, §19 odst. 1, §26 odst. 1 písm. c), §29 odst. 1 písm. d).

jíž z dob Rakouska-Uherska⁹⁷, v novější historii se s většími úpravami jednotlivých oblastí setkáváme právě od 70. let 20. století, kdy některé oblasti byly upraveny zcela nově, některé již existující zákony byly novelizovány. Přestože některé zákony např. vodní zákon č. 138/1973 Sb. byly poměrně kvalitní, praktická účinnost ochrany životního prostředí byla nevalná. Toto bylo způsobeno několika faktory. Prvním z nich byl nezájem státu na ochraně životního prostředí. Jako další problém lze jmenovat i to, že základem české ekonomiky byl těžký průmysl. Třetím faktorem pak byl nedostatek informovanosti veřejnosti, neboť stav životního prostředí byl utajován. Toto vše dohromady spolu s jinými činiteli znamená, že o skutečné praktické ochraně životního prostředí můžeme hovořit až počátkem 90. let 20. století.⁹⁸

Počínaje 90. lety můžeme zaznamenat několik pozitivních obrátů. Za prvé je to zpřístupnění informací o stavu životního prostředí, se kterými souvisí i zájem společnosti na jeho důsledné ochraně. Právo na informace o stavu životního prostředí se stalo i součástí práv zaručených Listinou. Dále došlo k přijetí zákona o životním prostředí, zákona o posuzování vlivů rozvojových koncepcí a programů na životní prostředí, zákona o zákazu výroby, dovozu a užívání látek poškozujících nebo ohrožujících ozónovou vrstvu Země a výrobků takové látky obsahující, zákona o odpadech nebo zákona na ochranu zvířat proti týrání, tedy byly upraveny oblasti, kterým dříve nebyla věnována pozornost buď vůbec, nebo pouze v rámci vyhlášek. Dalším výrazným plusem je zřízení Ministerstva životního prostředí a Státního fondu životního prostředí. Ostatní zákony, které existovaly i v době před rokem 1990, byly podstatně novelizovány.⁹⁹ Lze tedy shrnout, že teprve porevoluční doba umožnila ochranu životního prostředí a umožnila i rozvoj ochrany prostřednictvím trestního práva, které bylo do té doby využíváno pouze okrajově.

5.2. Vývoj ochrany životního prostředí prostřednictvím trestního práva

Významný posun v ochraně životního prostředí v rámci trestního práva můžeme zaznamenat v souvislosti s přijetím nových skutkových podstat trestných činů. Do konce

⁹⁷ Oblast vodního hospodářství byla upravena říšským vodním zákonem č. 93 z roku 1869 a dále zemskými vodními zákony, kodifikaci lesního práva datujeme do roku 1852, kdy bylo upraveno zákonem č. 250/1852 atd.

⁹⁸ Více v Kružíková, E.: Právo životního prostředí IN Bobek, M – Molek, P. – Šimíček, V.: Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví. Mezinárodní politologický ústav, Masarykova univerzita, Brno, 2009, str. 652 – 669. Dostupné z: www.komunistickepravo.cz; Madar, Z.: Vznik a vývoj práva životního prostředí v České republice IN Právo a životní prostředí, Sborník referátů z vědecké konference. Vysoká škola aplikovaného práva. Praha. 2003, str. 39 – 47.

⁹⁹ Madar, Z.: Vznik a vývoj práva životního prostředí v České republice IN Právo a životní prostředí, Sborník referátů z vědecké konference. Vysoká škola aplikovaného práva. Praha. 2003, str. 47 – 56.

80. let 20. století bylo k ochraně životního prostředí využíváno především skutkových podstat trestných činů hospodářských. Žádné speciální trestné činy proti životnímu prostředí neexistovaly. Tento neblahý stav se změnil teprve dvěma novelizacemi trestního zákona, a to zákonem č. 159/1989 Sb. a č. 170/1990 Sb.¹⁰⁰

5.2.1. Novelizace trestního zákona č. 140/1961 Sb.

První novelizace zavedla do trestního zákona č. 140/1961 Sb. dva nové trestné činy, a to sice pod ustanovením §181a Ohrožení životního prostředí a v §181b nedbalostní formu stejného trestného činu. Trestné bylo vážné ohrožení životního prostředí tím, že dojde k porušení právních předpisů zabývajících se jednotlivými složkami životního prostředí. U kvalifikovaných skutkových podstat pak muselo dojít ke způsobení značné újmy či újmy velkého rozsahu. Zákonem č. 170/1990 Sb. pak došlo ke změnám základních skutkových podstat. Novelizovaný trestný čin §181a Ohrožení životního prostředí pak zněl následovně: „*Kdo úmyslně vydá životní prostředí v nebezpečí závažného poškození tím, že poruší předpisy o ochraně životního prostředí a hospodaření s přírodními zdroji (ohrožení životního prostředí) bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti.*“ Zákonnodárce tedy upustil od výčtu předpisů ohledně jednotlivých složek životního prostředí a nahradil je pojmem předpisy o ochraně životního prostředí a hospodaření s přírodními zdroji. Je zajímavé si povšimnout, že zatímco trestní zákon operoval s pojmem životní prostředí již v roce 1990, samotný pojem byl vymezen až zákonem č. 17/1992 Sb. Tento nedostatek pak činil problémy nejen v teorii ale především v praxi.¹⁰¹

V roce 1991 byl přijat zákon č. 557, který mimo jiné zavedl do trestního zákona trestný čin Týrání zvířat pod ustanovením §203 trestního zákona. V první odstavci se postihovalo opakované jednání spočívající v týrání zvířete, ale pouze v případě, že pachatel byl v posledních dvou letech za obdobné jednání postížen. Přičemž nezáleželo, zda bylo toto předchozí jednání posouzeno jako přestupek či trestný čin. V druhé skutkové podstatě se trestalo utýrání zvířete, tedy jednání, kterým byla zvířeti způsobena smrt. Nebylo podstatné, zda se jednalo o vlastní či cizí zvíře, ani zda bylo vlastněno nebo bylo považováno za volně žijící. Přísnější trest se mohl udělit v případě, že někdo se tohoto trestného činu dopustil veřejně nebo na místě veřejnosti přístupném.

¹⁰⁰ Damohorský, M. a kol.: Právo životního prostředí. 3. vydání. C.H. Beck, Praha, 2010, str. 73 – 74.

¹⁰¹ Damohorský, M. a kol.: Právo životního prostředí. 3. vydání. C.H. Beck, Praha, 2010, str. 74.

Trestný čin §178a Pytláctví byl do trestního zákona vpraven zákonem č. 290/1999 Sb. Skutková podstata tohoto trestného činu původně zněla takto: „*Kdo neoprávněně zasáhne do práva myslivosti nebo do výkonu rybářského práva anebo kdo loví zvěř nebo ryby v době hájení a a) spáchá takový čin nejméně se dvěma osobami, b) spáchá takový čin zvlášť zavrženíhodným způsobem, c) spáchá takový čin hromadně účinným způsobem nebo d) dopustí se takového činu, přestože byl v posledním roce pro přestupek obdobné povahy postižen nebo v posledních třech letech pro takový trestný čin odsouzen, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem nebo trestem zákazu činnosti.*“ Dle tohoto znění bylo trestné pouze samotné lovení zvěře. Změny se pak dočkal v roce 1998 zákonem č. 92/1998 Sb., kdy dle nového znění bylo trestné nejen samotné lovení zvěře a ryb, ale též ukrytí, převedení nebo přechovávání takto neoprávněně ulovené zvěře či ryb. Okruh trestaného jednání se tedy podstatně rozšířil. Na rozdíl od původní úpravy však po novelizaci bylo trestné lovení pouze ryb, již tedy ne všech vodních organismů včetně raků, perlorodek či žab. V původní úpravě ochranu požívali i tito živočichové.¹⁰²

Další změnu přinesl zákon č. 238/1999 Sb., který z lesní, rybářské, myslivecké stráže a stráže přírody učinil veřejného činitele, čímž těmto osobám sice poskytl větší ochranu, ale zároveň i větší odpovědnost v rámci trestního práva.

Všechny tyto zákony však neznamenaly žádný velký posun v praktické ochraně životního prostředí. Dle Damohorského¹⁰³ to bylo způsobena dvěma faktory. Prvním z nich bylo nekonkrétní až vágní vyjádření skutkových podstat nových trestných činů a druhým pak nezkušenost orgánů činných v trestním řízení. Z těchto důvodů se i nadále využívaly jiné skutkové podstaty, které nebyly primárně zaměřeny na ochranu životního prostředí.

Za zlom můžeme považovat poslední novelu trestního zákona. Zákonem č. 134/2002 Sb. došlo ke změně některých skutkových podstat a dále byly zavedeny zcela nové trestné činy. Hlavními důvody pro přijetí nových skutkových podstat byla zaprvé nutnost plnit mezinárodní závazky a dále skutečnost, že tehdy platná právní úprava nebyla vyhovující¹⁰⁴. Do novely trestního zákona existoval pouze trestný čin Ohrožení životního prostředí, který však byl příliš neurčitý. Mohla za to konstrukce tohoto trestného činu. Používal pojmy jako „závažné poškození životního prostředí“ aniž by byla dána definice slova „závažné“. Dále hovořil o „značné újmě“ a „újmě velkého rozsahu“, což opět byly po-

¹⁰² Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon, 6. vydání, Praha, C.H.Beck, 2004, str. 1062 - 1063.

¹⁰³ Damohorský, M. a kol.: Právo životního prostředí. 3. vydání. C.H. Beck, Praha, 2010, str. 74.

¹⁰⁴ Stejskal, V.: Prosazování právní odpovědnosti v ochraně biodiverzity,, nakladatelství Eva Rozkotová – IFEC Beroun, Praha, 2006, str. 167.

jmy, které trestní zákon neznal. V praxi byl proto využíván trestný čin Obecné ohrožení, který však životní prostředí chránil nedostatečně.¹⁰⁵

Z výše uvedených důvodů došlo k úpravě trestných činů Ohrožení životního prostředí. Nově se trestné činy pod ustanoveními §181a a §181b nazývaly „*Ohrožení a poškození životního prostředí*“. Poškozením životního prostředí se rozuměl stav, kdy někdo znečistil či jinak poškodil určitou složku životního prostředí tím, že porušil předpisy sloužící k ochraně životního prostředí, toto jednání muselo ohrozit větší území, zvláště chráněné území nebo vodní zdroj, u kterého je ochranné pásmo a následkem tohoto jednání bylo ohrožení populace volně žijících živočichů nebo planě rostoucích rostlin. Nově byla trestní odpovědnost založena také tehdy, pokud pachatel svým jednáním zvýšil či ztížil odvrácení nebo zmírnění poškození životního prostředí. Problémem předchozí úpravy (a lze říci, že je tak dodnes) je vyčíslení újmy ve smyslu ekologické újmy. Pouhá kvantifikace škody pak dostatečně nevyjadřuje újmu, která vznikla. Zákonodárce si v případě kvalifikovaných skutkových podstat trestných činů Ohrožení a poškození životního prostředí zvolil cestu nákladů na uvedení životního prostředí do původního stavu. Hovoří zde proto o *poškození životního prostředí, k jehož odstranění je potřeba vynaložit náklady ve značném či velkém rozsahu*. Dle důvodové zprávy vycházel zákonodárce při vytváření nového pojetí výše zmíněných trestných činů z toho, že nelze uvažovat pouze v rovině ekonomické, ale je třeba vzít v potaz i otázku etickou a estetickou.

Zatímco Ohrožení a poškození životního prostředí mířily na životní prostředí jako celek, ostatní nové trestné činy se zabývaly ochranou jednotlivých složek životního prostředí. Nově byl zaveden trestný čin Poškození lesa těžbou pod ustanovením §181c. Cílem tohoto ustanovení bylo poskytnout ochranu lesu před neoprávněnou těžbou. Neoprávněnou těžbou se rozuměla těžba provedená v rozporu s právními předpisy. K této podmínce se ještě musel přidat následek takovéto těžby, a to vznik holé seče nebo proředění či prosvětlení lesního porostu pod hranici zakmenění, a to na celkové větší ploše lesa, která byla stanovena na více než 1,5 ha souvislé plochy.

Dalším novým trestným činem bylo ustanovení §181e Nakládání s nebezpečnými odpady. V prvním odstavci se postihovalo nakládání s odpady v rozporu s právními předpisy. Tímto jednáním pak muselo dojít k poškození či ohrožení životního prostředí. Převaha nebezpečného odpadu přes hranice opět v rozporu s právními předpisy byla upravena v druhém odstavci. Rozpor s právními předpisy mohl být vyvolán buď tím, že pachatel přepravil odpad bez souhlasu či oznámení příslušné úřadu, nebo v oznámení uvedl neprav-

¹⁰⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 134/2002 Sb.

divé či zkreslené údaje či určité údaje zamlčel. Druhým odstavcem se splnily požadavky Basilejské úmluvy o kontrole pohybu nebezpečného odpadu přes hranice států. Obě ustanovení se však vztahovala pouze na nakládání s nebezpečným odpadem. V případě nakládání s ostatním odpadem by za předpokladu splnění všech podmínek takové jednání mohlo být postihnuto dle ustanovení §181a či §181b Poškození a ohrožení životního prostředí.¹⁰⁶

Poslední skupinu trestných činů tvořily tři trestné činy souhrnně nazvané Neoprávněné nakládání s chráněnými a volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami. První dva trestné činy se zaměřovaly na ochranu zvláště chráněných či ohrožených druhů, event. kriticky ohrožených druhů živočichů a rostlin či druhů ohrožených vyhoubením. Tato ustanovení pak chránila před nakládáním s těmito živočichy a rostlinami v rozporu s právními předpisy. Jedná se o jednání spočívající v usmrcení či zničení nebo jiných formách nakládání s těmito jedinci. Toto jednání lze spáchat jak úmyslně, pak se jedná o trestný čin pod ustanovením §181f, nebo i nedbalostně, pak toto jednání bude spadat pod ustanovení §181g. Oba tyto trestné činy představují provedení tzv. Úmluvy CITES neboli Úmluvy o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a rostlin¹⁰⁷, a dále pak také nařízení Rady č. 338/97/ES, které se týká stejné problematiky¹⁰⁸. Přísnější trest pak hrozil v případě, že pachatel byl veden úmyslem získat značný prospěch či prospěch velkého rozsahu, a dále také v případě, že se tohoto trestného činu pachatel zúčastnil ve spojení s organizovanou skupinou. Organizovaná trestná činnost v oblasti mezinárodního obchodu s ohroženými druhy zvířat je poměrně rozvinutá a výnosy z této činnosti mnohonásobně převažují rizika s tím spojená. V případě České republiky se jedná především o dravce a sovy, u kterých jsou odchyťování nejen dospělí jedinci, ale často se lze setkat také s vybíráním hnízd.¹⁰⁹

Poslední nová skutková podstata trestného činu spočívala v nadměrném odebrání živočichů či rostlin z volné přírody. Toto jednání pak muselo být způsobilé ohrozit populaci těchto živočichů či rostlin na daném území a muselo být provedeno v rozporu s právními předpisy či rozhodnutím správního orgánu. V případě tohoto trestného činu nebylo cílem zaručit ochranu určitým druhům chráněných živočichů či rostlin, ale zamezit ohrožení místní populace jakýchkoli živočichů a rostlin. Nelze tedy předem stanovit jaký

¹⁰⁶ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon, 6. vydání, Praha, C.H.Beck, 2004, str. 1110

¹⁰⁷ Česká republika jako nástupnický stát ČSFR je smluvní stranou od 1. 1. 1993, samotná ČSFR byla smluvní stranou již v roce 1992.

¹⁰⁸ Stejskal, V.: Prosazování právní odpovědnosti v ochraně biodiverzity, Beroun, nakladatelství Eva Rozkotová – IFEC, 2006, str. 174.

¹⁰⁹ Stejskal, V.: Novelizace trestního zákona na úseku trestných činů proti životnímu prostředí, České právo životního prostředí. 2001, č. 2, str. 72, Stejskal, V.: Prosazování právní odpovědnosti v ochraně biodiverzity, nakladatelství Eva Rozkotová – IFEC Beroun, Praha 2006, str. 168.

počet živočichů či rostlin musí být odňat či zničen. Situace se vždy musí posuzovat podle místních poměrů.¹¹⁰ V případě České republiky se jednalo nejen o výše zmíněné vybírání hnízd dravých ptáků, ale také o odchyt pěvců nebo sbírání sněženek či bledulí¹¹¹.

Trestní zákoník platný do konce roku 2009 tedy poskytoval ochranu životnímu prostředí pomocí několika skutkových podstat rozdělených do různých hlav. Trestný čin Pytláctví §178a jsme mohli nalézt v Hlavě III. Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných, trestný čin Týrání zvířat §203 pak v Hlavě V. Trestné činy hrubě narušující občanské soužití a ostatní trestné činy uvedené v § 181a – 181h v Hlavě IV. Trestné činy obecně nebezpečné.

5.2.2. Návrh trestního zákoníku z roku 2004

První pokus o seskupení všech trestných činů proti životnímu prostředí do jedné hlavy můžeme zaznamenat v roce 2004. Tehdy vláda předložila návrh nového trestního zákoníku, který měl být spolu s návrhem zákona o trestní odpovědnosti právnických osob součástí velké reformy českého trestního práva hmotného. Hlavními důvody pro tento krok byl především stav tehdy platného zákona. Tento byl ještě pozůstatkem z doby socialismu a byl mnohokrát novelizován. Bylo proto potřeba přijmout moderní trestní zákon, který bude v souladu s tzv. restorativní justicí a bude skutečně založen na základních zásadách trestního práva hmotného, které se uplatňují v demokratickém státě.¹¹² Trestné činy proti životnímu prostředí byly v návrhu obsaženy v Hlavě VIII. Dle důvodové zprávy byly trestné činy převzaty téměř beze změn z poslední novelizace trestního zákona provedené zákonem č. 134/2002 Sb. Změny se dočkal pouze trestný čin Týrání zvířat a některé skutkové podstaty byly přidány zcela nově. Zákon měl tedy zavést v Hlavě VIII. celkem třináct trestných činů proti životnímu prostředí, a to následující *Poškození a ohrožení životního prostředí v úmyslné i nedbalostní formě, Poškozování lesa, Neoprávněné nakládání s nebezpečnými odpady, Neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami opět v úmyslné i nedbalostní formě, Odnímání nebo ničení živočichů a rostlin, Týrání zvířat, Zanedbání péče o zvíře z nedbalosti, Pytláctví, Neoprávněná výroba, držení a jiné nakládání s léčivými a jinými látkami ovlivňujícími užitek hospodářských zvířat, Šíření nakažlivé nemoci zvířat, Šíření nakažlivé nemoci a škůdce užitek*

¹¹⁰ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon, 6. vydání, Praha, C.H.Beck, 2004, str. 1127.

¹¹¹ Stejskal, V.: Prosazování právní odpovědnosti v ochraně biodiverzity, nakladatelství Eva Rozkotová – IFEC Beroun, Praha 2006, str. 181.

¹¹² Viz Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona trestní zákoník, dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=744&CT1=0>

vých rostlin. V rámci projednávání v Poslanecké sněmovně bylo přijato několik pozměňovacích návrhů, z čehož se jeden týkal trestného činu Pytláctví. Dle původního návrhu byl trestný nejen lov zvěře či ryb, ale také ukryvání, převádění či přechovávání neoprávněně ulovené zvěře. Po schválení pozměňovacích návrhů¹¹³ však mohl být člověk činěn odpovědným pouze za samotný lov. Vládní návrh trestního zákoníku byl Poslaneckou sněmovnou schválen, avšak v Senátu se setkal s negativním postojem. Největší obavy plynuly ze změn, které nový návrh trestního zákona přinášel. Jednalo se zejména o změnu v chápání pojetí trestného činu z formálního na materiální pojetí. Dalším důvodem bylo snížení hranice pro trestní odpovědnost z 15 na 14 let. Někteří senátoři také nesouhlasili se zavedením nového ustanovení §115 Usmrcení na žádost, které se jevilo jako příliš vágní a nešťastně formulované. Kromě zmíněných důvodů se objevily ještě další návrhy na změnu různých ustanovení. Rozprava nakonec byla ukončena hlasováním o návrhu na zamítnutí předloženého návrhu trestního zákona. Pro zamítnutí nakonec hlasovalo 42 senátorů, proti 22. Důvody zamítnutí se tedy netýkaly nesouhlasu s předloženou úpravou ochrany životního prostředí¹¹⁴. Nakonec byl zamítnut i Poslaneckou sněmovnou.

5.3. Platná právní úprava v trestním zákoníku

Shora uvedený návrh trestního zákoníku se stal předlohou i pro další návrh, který byl v Parlamentu projednáván v roce 2008. V rámci projednávání v obou komorách se největší debaty vedly o novém formálním pojetí trestného činu a také o věkové hranici trestní odpovědnosti. Nakonec byl tento návrh trestního zákoníku přijat a legislativní proces byl završen v lednu 2009 podpisem prezidenta republiky. Zákon č. 40/2009 Sb. nabyl účinnosti od 1. ledna 2010.

Zákonodárce na první místo postavil život a zdraví jednotlivce. Tomuto také odpovídá nová systematika zvláštní části. Trestné činy proti životnímu prostředí jsou, stejně jako v případě návrhu z roku 2004, seskupeny do jedné hlavy, a to Hlavy VIII. Trestné činy proti životnímu prostředí. Jednotlivé trestné činy proti životnímu prostředí se od dřívějšího návrhu příliš neliší. Stejně jako v předchozím návrhu se vycházelo z poslední novelizace trestního zákona provedené zákonem č. 134/2002 Sb. V schváleném zákoně přibyl oproti návrhu z roku 2004 jeden trestný čin, a to Neoprávněně vypuštění znečišťujících

¹¹³ Viz Pozměňovací a jiné návrhy k návrhu trestního zákoníku (tisk 744/3) dostupné z:

<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=4&ct=744&ct1=3>

¹¹⁴ Blíže viz Stenozáznam z rozpravy Senátu k senátnímu tisku č. 219, dostupný z:

<http://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/hlasovani?action=tisk&O=5&T=219>

látek. Změny ve formulaci skutkových podstat nalezneme u nakládání s odpady. Zatímco v návrhu z roku 2004 bylo trestné dle této skutkové podstaty pouze nakládání s nebezpečnými odpady, v případě schválené úpravy z roku 2009 je trestné neoprávněné nakládání s jakýmkoliv odpady, není zde tedy podmínka nebezpečných vlastností. Další změnu lze nalézt u trestného činu Neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami. Zde došlo ke snížení počtu jedinců, který je nutný k tomu, aby jednání mohlo být tímto trestným činem. V původním návrhu bylo potřeba nakládat s více než 50 kusy zvláště chráněných či chráněných živočichů nebo rostlin. V návrhu z roku 2009 se tento počet snížil na 25 kusů. Další změny je možné zaznamenat u trestného činu Pytláctví. V případě tohoto trestného činu je ve schválené úpravě opět trestné i ukrývání či převod a přechovávání neoprávněně ulovené zvěře či ryb. Toto bylo stanoveno i ve vládním návrhu z roku 2004, v rámci pozměňovacích návrhů však Poslanecká sněmovna schválila jiné znění tohoto trestného činu. Naopak nedostatkem novější úpravy byla formulace ustanovení §304 „*Kdo neoprávněně uloví...*“ namísto v návrhu z roku 2004 uvedeném „*Kdo neoprávněně loví...*“. Ostatní trestné činy zůstaly bez větších změn.

V březnu 2011 předložila vláda Poslanecké sněmovně návrh na novelizaci trestního zákoníku, který se z velké části týkal právě trestných činů proti životnímu prostředí. Tato novelizace byla vyvolána zejména tím, že autoři nového trestního zákoníku ignorovali skutečnost, že se ČR zavázala transponovat Směrnicí 2008/99/ES o trestněprávní ochraně životního prostředí. K naplnění požadavků vyplývajících z této směrnice bylo potřeba změnit znění některých skutkových podstat a některé trestné činy přidat. Změny se tak dočkalo celkem osm trestných činů. Zákon nabyl účinnosti dnem 1. prosince 2011.

6. Trestné činy proti životnímu prostředí

V platném znění trestního zákoníku lze k ochraně životního prostředí využít nejen trestné činy v Hlavě VIII. ale i některé další související trestné činy. Skutkové podstaty tak lze rozdělit do tří skupin¹¹⁵:

a) Obecné – sem lze zařadit trestné činy dle § 293 a §294 „Ohrožení a poškození životního prostředí“, na jejichž základě lze trestat jednání proti životnímu prostředí jako takovému.

b) Zvláštní – do této kategorie patří skutkové podstaty, které postihují jednání směřující proti jednotlivým složkám životního prostředí a dále takové, které můžeme aplikovat pouze na určité problémy. Tato skupina obsahuje nejvíce trestných činů a náleží sem §276 a §277 „Poškození a ohrožení provozu obecně prospěšného zařízení“, §281 „Nedovolená výroba a držení radioaktivní látky a vysoce nebezpečné látky“, §282 „Nedovolená výroba a držení jaderného materiálu a zvláštního štěpného materiálu“, §283 „Nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a jedy“ – tyto skutkové podstaty nejsou zařazeny do Hlavy VIII. trestního zákoníku, nýbrž do Hlavy VII. Trestné činy obecně nebezpečné. Další trestné činy již spadají do Hlavy VIII. a jsou jimi: §294a „Poškození vodního zdroje“, §295 „Poškození lesa“, §297 Neoprávněné vypuštění znečišťujících látek“, §298 „Neoprávněné nakládání s odpady“, §298a Neoprávněná výroba a jiné nakládání s látkami poškozujícími ozonovou vrstvu“, §299 a §300 „Neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami“, §301 Poškození chráněných částí přírody“, §302 „Týrání zvířat“, §303 „Zanedbání péče o zvíře z nedbalosti“, §304 „Pytláctví“, §305 „Neoprávněná výroba, držení a jiné nakládání s léčivy a jinými látkami ovlivňujícími užitek hospodářských zvířat“, §306 „Šíření nakažlivé nemoci zvířat“, §307 „Šíření nakažlivé nemoci a škůdce užitkových rostlin“.

c) Ostatní – tyto trestné činy nejsou primárně zaměřeny na ochranu životního prostředí, ale lze je užít v jeho prospěch. Jsou jimi § 228 „Poškození cizí věci“, §229 „Zneužívání vlastnictví“, § 272 a §273 „Obecné ohrožení“ a §329 „Zneužití pravomoci úřední osoby“.

¹¹⁵ Damohorský, M. a kol.: Právo životního prostředí. 3. vydání. C.H. Beck, Praha, 2010, str. 74 - 75.

6.1. Charakteristika jednotlivých trestných činů

V následujícím textu se budu nejprve věnovat trestným činům uvedeným v Hlavě VIII. Většina těchto trestných činů byla do českého právního řádu zavedena výše zmiňovanou novelou v zákoně č. 134/2002 Sb. V téměř nezměněné podobě pak byly převzaty do trestního zákoníku. V roce 2011 pak došlo ke změnám ve znění mnoha skutkových podstat v důsledku nutnosti implementace směrnice EU. Jednotlivé skutkové podstaty trestných činů popíšu a pokusím se účinné znění srovnat se zněním předcházejícím (samozřejmě za předpokladu, že došlo k výraznějším změnám), tedy buď se zněním v trestním zákoně č. 140/1961 Sb. nebo se zněním trestního zákoníku před novelou v roce 2011.

6.1.1. Obecné trestné činy

§293 a §294 Poškození a ohrožení životního prostředí

Oba dva tyto trestné činy obsahují dvě základní skutkové podstaty. Objektem je vždy zájem na ochraně životního prostředí jako celku a také jeho jednotlivých složek. K naplnění objektivní stránky trestného činu se musí pachatel dopustit jednání, které je protiprávní a musí dojít k poškození nebo ohrožení složky životního prostředí. Dále musí být splněna alespoň jedna z následujících podmínek: k ohrožení či poškození životního prostředí musí dojít ve větším rozsahu nebo na větším území, tj. dle společného ustanovení §296 se větším územím rozumí nejméně 3 ha, resp. 1 ha vodní plochy či 2 km délky vodního toku; takovým jednáním může dojít ke způsobení těžké újmy na zdraví či k smrti; k odstranění následků je třeba vynaložit náklady ve značném rozsahu, tj. náklady v minimální výši 500.000,- Kč dle ustanovení §138. Ve druhé alinee je pak osoba činitelem trestně odpovědnou za jednání, kterým zvýší ohrožení či poškození složky životního prostředí nebo ztíží jeho odvrácení či zmírnění. V kvalifikovaných skutkových podstatách pak protiprávním jednáním dochází k zvýšení nebezpečnosti jednání. Může jít o situaci, kdy pachatel jedná opakovaně nebo k odstranění následků je třeba vynaložit náklady velkého rozsahu, tj. nejméně 5 mil. Kč, dále může dojít k trvalému či dlouhodobému poškození složky životního prostředí. V případě, že pachatel je osobou, která má důležitou povinnost vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce anebo uloženou mu podle zákona, jedná se také o znak kvalifikované skutkové podstaty a takovému pachateli může být uložen trest odnětí svobody ve vyšší sazbě. Typicky se jedná o osoby, které mají chránit životní prostředí, tedy lesní, myslivecké či rybářské strážce nebo strážce přírody, ale také zaměstnanci orgánů ochrany přírody apod.

Srovnáme-li aktuální podobu těchto trestných činů s předcházejícím zněním, zjistíme, že došlo k několika změnám. Výrazná změna nastala především u formulace podmínek základní skutkové podstaty. I v původním znění muselo dojít k protiprávnímu jednání – pachatel tedy musel porušit zákony, které upravovaly vyjmenované oblasti. Dále muselo dojít k poškození složek životního prostředí. Původní znění však rozlišovalo, zda dojde k tomuto poškození na větším území nebo na zvláště chráněném území, v evropsky významné lokalitě či ptačí oblasti nebo ve vodním zdroji, u něhož je stanoveno ochranné pásmo. Výklad pojmu „větší území“ zůstal nezměněn. V případě vyjmenovaných chráněných území nemuselo dojít k poškození životního prostředí v rozsahu stanoveném pro „běžná“ území, stačilo tedy poškození i na menší ploše než 3 ha, resp. 1 ha vodního plochy či 2 km délky vodního toku¹¹⁶. Druhá změna v podmínkách se týká vypuštění požadavku, aby poškození životního prostředí zároveň znamenalo ohrožení společenstev či populací volně žijících živočichů či planě rostoucích rostlin. K této změně došlo proto, aby tyto dva trestné činy byly použitelné zároveň na životní prostředí jako celek ale i na jeho jednotlivé složky, a ne pouze na rostlinstvo a živočišstvo¹¹⁷. K dalším změnám došlo u okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby. Byla přidána nová okolnost, a to pokud se někdo těchto trestných činů dopustí s cílem získat pro sebe či pro jiného značný prospěch. Co se týče sazeb trestů odnětí svobody, ty zůstaly beze změn.

6.1.2. Zvláštní trestné činy

§294a Poškození vodního zdroje

Tento trestný čin byl do trestního zákoníku zařazen na základě novelizace učiněné zákonem č. 330/2011 Sb. Přesto se však nejedná o neznámou úpravu. Původně byla obsažena v ustanoveních §293 a §294. Objektem této skutkové podstaty je ochrana vodního zdroje, u kterého je stanoveno ochranné pásmo¹¹⁸. Vodní zdroje jsou významnými zásobárnami pitné vody, a je proto potřeba jim věnovat zvýšenou ochranu. Vodní zdroj jako takový není složkou životního prostředí, a proto byla tato úprava vyčleněna z nového pojetí trestného činu Ohrožení a poškození životního prostředí¹¹⁹. Objektivní stránka spočívá

¹¹⁶ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník, 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2009, str. 2691.

¹¹⁷ Viz důvodová zpráva k zákonu č. 330/2011 Sb. dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=297&CT1=0>

¹¹⁸ Ochranná pásma vodních zdrojů jsou upravena zák. č. 254/2001 Sb., o vodách. Ochranná pásma stanovuje vodoprávní úřad a činí tak opatřením obecné povahy. Cílem je zajistit vydatnost, jakost a zdravotní nezávadnost vodních zdrojů pitné vody.

¹¹⁹ Viz důvodová zpráva k zákonu č. 330/2011 Sb. dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=297&CT1=0>

v takovém jednání, kterým dojde ke způsobení poškození vodního zdroje a to tak intenzivnímu, že důvod pro jeho zvláštní ochranu zanikne nebo je značně oslaben. Tento trestný čin lze spáchat „*byť i z hrubé nedbalosti*“. Pachatelem může být kdokoliv.

§295 Poškození lesa

Les hraje v životním prostředí nezastupitelnou roli. Kromě produkční funkce plní i řadu dalších, mimoprodukčních funkcí. Mezi nimi je možno jmenovat tvorbu kyslíku, zadržování vody, ochranu půdy před erozemi, les je útočištěm pro živočichy a také nesmíme zapomenout funkci rekreační. Les je vystaven mnoha škodlivým činitelům, z nichž některé mají původ v samotné přírodě a některé jsou tzv. civilizačními škodlivými činiteli¹²⁰. Trestní právo se zaměřuje na ochranu lesa před neoprávněnou činností člověka. Objektem tohoto trestného činu je tedy zájem na ochraně lesa před škodlivou činností, která může spočívat jak v neoprávněné těžbě, tak i v jiné protiprávní činnosti např. navrtávání stromů či kácení a ponechání padlých stromů na místě či jakákoliv činnosti odlišné od těžby. Následkem neoprávněné těžby musí být vznik holé seče anebo proředění lesního porostu pod hranici zakmenění na celkové větší ploše lesa, v případě jiné činnosti je pak postačující jiná závažné poškození lesa, nemusí tedy dojít ke vzniku holin¹²¹. Vždy stačí splnění jednoho následku. Celkovou větší plochou se rozumí více než 1,5 ha. Na první pohled se zdá, že se pojetí tohoto trestného činu v trestním zákoníku neliší od pojetí v trestním zákoně č. 141/1961 Sb. K několika změnám však došlo. Toto bylo vyvoláno především tím, že původní úprava byla obcházena a nebylo možno trestat i jiné poškození lesa než těžbou¹²². Platná úprava je tedy přísnější, neboť k naplnění skutkové podstaty tohoto trestného činu může dojít i jinou činností než těžbou. Druhá změna spočívá v tom, že v zákoně je jasně stanoveno, že vznik holé seče o rozsahu 1,5 ha je možno způsobit i připojením menší holiny k jiné již existující. V původním znění ustanovení §181c trestního zákona docházelo k problémům s výkladem pojmu celková větší plocha lesa. Spory vyvolávalo zejména to, zda se musí jednat o souvislou plochu či zda je dostačující, pokud pachatel způsobí několik menších holin o celkové výměře 1,5 ha, které jsou však odděleny lesním porostem¹²³. Nakonec však došlo k ustálení výkladu pojmu celková větší plocha lesa. Nadále platilo, že

¹²⁰ Damohorský, M. a kol.: Právo životního prostředí. 3. vydání. C.H. Beck, Praha, 2010, str. 319

¹²¹ Hanák, J.: Ochrana životního prostředí v trestním zákoníku – několik poznámek, Trestní právo, 2010, č. 11, str. 16.

¹²² Viz důvodová zpráva k trestnímu zákoníku č. 40/2009 Sb.

¹²³ Blíže k problému viz Zezulová, J.: K trestnému činu poškozování lesa těžbou podle ustanovení § 181c TrZ, Trestněprávní revue. 2003, č. 10, s. 285 a násl.

holá seč či prořezání lesního porostu musí tvořit souvislou plochu¹²⁴. Z tohoto vychází i současná úprava.

§297 Neoprávněné vypouštění znečišťujících látek

Hlavním důvodem pro zařazení tohoto trestného činu do trestního zákoníku byla potřeba transponovat právo Evropské Unie do národního řádu. Základem pro tuto oblast se stala Mezinárodní smlouva o zabránění znečišťování z lodí z roku 1973 a protokol k této smlouvě z roku 1978 (dále jen „MARPOL 73/78“). Na toto pak navázala Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2005/35/ES, o znečištění z lodí a o zavedení sankcí za protiprávní jednání¹²⁵. Objektem tohoto trestného činu je ochrana moře a v něm žijících organismů. Objektivní stránka pak spočívá v jednání, kdy pachatel v rozporu s mezinárodní smlouvou vypustí z lodi nebo jiného námořního plavidla ropnou, jedovatou kapalnou nebo obdobnou znečišťující látku anebo vypuštění takové látky nezabrání, ač je k tomu povinen. Výčet škodlivých látek je pouze demonstrativní a jedná se zejména o látky uvedené v přílohách výše zmíněné úmluvy MARPOL 73/78. V základní skutkové podstatě se ani nevyžaduje, aby vypuštění látek do moře způsobilo nějakou škodu. Pokud se tak stane a následek protiprávního jednání dosáhne určité intenzity, jedná se o okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby uvedené v ustanovení § 297 odst. 3.¹²⁶

§298 Neoprávněné nakládání s odpady

V tomto ustanovení nalezneme dvě základní skutkové podstaty. Objektem obou je zájem na ochraně životního prostředí před nedovolenými způsoby nakládání s odpady, kterými by mohlo dojít k ohrožení či poškození jak životního prostředí jako celku, tak i jeho jednotlivých složek. Objektivní stránka první skutkové podstaty spočívá v protiprávním jednání, kdy pachatel přepravuje odpad přes hranice státu bez oznámení nebo souhlasu příslušného orgánu veřejného moci, příp. v žádosti o souhlas uvede nepravdivé nebo zkreslené údaje. Zavedením tohoto trestného činu plní Česká republika závazky z Basilejské úmluvy o kontrole pohybu nebezpečných odpadů přes hranice států a jejich zneškodňování, a také závazky vyplývající z práva Evropské unie. V druhé skutkové podstatě se zakazuje protiprávní nakládání s odpady, kterým se způsobí poškození či ohrožení životního prostředí a k odstranění těchto následků je nutné vynaložit náklady ve značném rozsahu,

¹²⁴ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník, 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2009, str. 1105.

¹²⁵ Jelínek, J.: Trestní právo hmotné, Praha, Leges, 2009, str. 717

¹²⁶ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009, str. 2711 – 2712.

tedy dle ustanovení §138 trestního zákoníku nejméně 500.000,- Kč. Všechny uvedené podmínky musí být splněny zároveň. Srovnáme-li tuto úpravu s předcházející, nalezneme základní rozdíl v charakteristice odpadů. V platné úpravě se jedná o veškerý odpad, zatímco dříve musely odpady být nebezpečné. Dle důvodové zprávy k trestnímu zákoníku je „*důraz v základních skutkových podstatách kladen na ohrožení životního prostředí a nikoliv na skutečnosti, zda jde o odpady nebezpečné či jiné.*“ V případě, že pachatel neoprávněně nakládá s nebezpečným odpadem¹²⁷, je trestní sazba zvýšena dle odst. 4 zmíněného ustanovení.

§298a Neoprávněná výroba a jiné nakládání s látkami poškozujícími ozónovou vrstvu

Jedná se o zcela novou úpravu, která byla do českého trestního práva včleněna na základě směrnice 2008/99/ES, o trestněprávní ochraně životního prostředí. Ozónovou vrstvu země poškozují zejména látky známé jako halony či freony. Ozónová vrstva chrání Zemi před ultrafialovým zářením, které, kdyby dopadalo na Zemi v plné výši, by způsobovalo poškození zraku lidí i zvířat, rakovinu kůže ale také snížení růstu rostlin a dále by narušilo biologickou rovnováhu v oceánech. Některé látky jsou zcela zakázány, u některých je jejich používání omezováno různými administrativními či ekonomickými nástroji.¹²⁸ Objektivní stránka trestného činu spočívá v nakládání s těmito látkami v rozporu s právními předpisy. Nakládáním se demonstrativně rozumí výroba, dovoz, vývoz, uvádění na trh či jiný způsob nakládání.

§299 a §300 Neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami

Dle důvodové zprávy došlo k revizi těchto dvou ustanovení (a také ke sloučení s původním zněním ustanovení §301) z důvodů zpřesnění a uvedení do souladu s evropským právem. Objektem úmyslné i nedbalostní formy trestného činu je zájem na ochraně určitých druhů živočichů a rostlin před protiprávním nakládáním. Objektivní stránka je naplněna tehdy, pokud pachatel usmrtí, zničí, odejme z přírody (obsažena

¹²⁷ Kdy se jedná o nebezpečný odpad, specifikuje zákon č. 185/2001 Sb., ve znění pozdějších předpisů, o odpadech. Dle §6 zmíněného zákona je odpad charakterizován jako nebezpečný, pokud je uveden v Seznamu nebezpečných odpadů, nebo je smíšen či znečištěn některou ze složek uvedených v Seznamu složek, které činí odpad nebezpečným, anebo je smíšen či znečištěn některým z odpadů uvedených v Seznamu nebezpečných odpadů, eventuálně může také mít jednu či více nebezpečných vlastností uvedených v Seznamu nebezpečných vlastností odpadů. Všechny tyto seznamy jsou přílohami zákona o odpadech.

¹²⁸ Damohorský, M. a kol.: Právo životního prostředí. 3. vydání. C.H. Beck, Praha, 2010, str. 272 – 273.

v předcházejícím znění §301 Odnímání nebo ničení živočichů a rostlin), nebo jiném jednání souvisejícím s nelegálním obchodem s jedinci zvláště chráněných druhů živočichů nebo rostlin nebo exemplářů chráněných druhů, pokud se takového jednání dopustí na více než 25 kusech. Stejně protiprávní jednání je trestáno v případě, že se pachatel dopustí takového jednání proti jednomu jedinci silně nebo kriticky ohroženého druhu nebo exempláře druhu přímo ohroženého vyhubením nebo vyhynutím. Česká republika je od roku 1993 vázána tzv. Úmluvou CITES, jejímž základním cílem je bojovat proti nelegálnímu obchodu s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami a zabraňovat tak jejich úbytku z volné přírody. Úmluva CITES chrání zhruba 5.000 druhů živočichů a 25.000 druhů rostlin. Ochranu požívají nejen živé organismy, ale i mrtví jedinci či výrobky z těchto organismů, mohou to být tedy výrobky z částí těl zvířat, z kožešin, ze slonoviny nebo různé výrobky tradiční medicíny, které obsahují látky ze zvířat či rostlin.¹²⁹ Ze statistik¹³⁰ České inspekce životního prostředí (dále jen „ČIŽP“) vyplývá, že nejčastěji dochází k nelegálnímu nakládání s rostlinami, což je pravděpodobně způsobeno jejich poměrně snadným převozem. V celkovém počtu živých odebraných živočichů následují plazi, ptáci a nejméně dochází k pašování savců. Od roku 1998 do 2011 zachytila ČIŽP pouze 6 živých exemplářů savců. V případě neživých exemplářů jsou srovnatelné údaje u plazů a savců, kdy nejčastěji se jedná o části těl savců a výrobky z nich, výrazně převažují výrobky ze slonoviny ale také dikobrazí ostny. V případě výrobků z plazů je celkový počet zabavených exemplářů roztržštěn rovnoměrněji. Nejvíce se jedná o výrobky z kůže hadů.

V porovnání s předcházejícím zněním těchto trestných činů nalezneme největší změnu v rozšíření okolností podmiňujících vyšší sazby v ustanoveních odst. 3 písm. c) a odst. 4 písm. c). Do těchto byl včleněn požadavek původně obsažen v §301, aby jednání pachatele vedlo k dlouhodobému nebo nenávratnému poškození místní populace výše uvedených druhů živočichů či rostlin nebo nově k ohrožení či poškození biotopu těchto druhů.

§301 Poškození chráněných částí přírody

Zavedením této nové skutkové podstaty dochází k transpozici ustanovení čl. 3 písm. h)¹³¹ Směrnice 2008/99/ES¹³². V rámci tohoto nového trestného činu je objektem zájem na ochraně ostatních částí přírody, které jsou však stejně významné jako druhy živo-

¹²⁹ <http://www.cizp.cz/CITES/Co-je-CITES>

¹³⁰ Viz. Přehledy odebraných živých a neživých živočichů a rostlin za období 1998 – 2011, dostupné z :

<http://www.cizp.cz/CITES/Statistika>

¹³¹ „každé jednání, které způsobí významné poškození stanoviště v chráněné lokalitě“

¹³² Viz Důvodová zpráva k zákonu č. 330/2011 Sb.

čichů či rostlin požívající ochrany prostřednictvím předchozích skutkových podstat. Jedná se konkrétně o památný strom, významný krajinný prvek, jeskyně, zvláště chráněné území, evropsky významnou lokalitu nebo ptačí oblast (tedy dvě oblasti tvořící soustavu NATURA 2000). Objektivní stránka pak spočívá v protiprávním jednání pachatele, kterým poškodí nebo zničí tyto chráněné části přírody a to tak, že již není dán důvod k jejich ochraně nebo je tento důvod značně oslaben. Památný strom je zákonem č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších změn (dále jen „zákon o ochraně přírody a krajiny“) definován v ustanovení § 46 jako mimořádně významný strom. Dle ustanovení §3 odst. 1 písm. b) téhož zákona je pak třeba pod pojmem významný krajinný prvek obecně rozumět ekologicky, geomorfologicky či esteticky hodnotnou část krajiny, která utváří její typický vzhled nebo přispívá k udržení její stability. Zákon o ochraně přírody a krajiny stanovuje, že takovými prvky jsou lesy, rašeliniště, vodní toky, rybníky, jezera a údolní nivy a dále i jiné části krajiny, které budou jako významné krajinné prvky zaregistrovány, zejména mokřady, stepní trávníky, remízy, meze, trvalé travní plochy, naleziště nerostů a zkamenělin, umělé i přirozené skalní útvary, výchozy a odkryvy a dále i historické zahrady a parky. Může se tedy jednat i o prvky vytvořené uměle člověkem. V ustanovení § 10 je jeskyně vymezena jako podzemní prostor vzniklý působením přírodních sil, včetně jejich výplní a přírodních jevů v nich. Do kategorie zvláště chráněných území spadají dle ustanovení §14 zákona o ochraně přírody a krajiny národní parky, chráněné krajinné oblasti, národní přírodní rezervace, přírodní rezervace, národní přírodní památky a přírodní památky¹³³. Evropsky významné lokality spolu s ptačími oblastmi tvoří soustavu NATURA 2000. Původ systému NATURA 2000 nalezneme ve dvou směrnících Evropské Unie, a to Směrnice č. 147/2009/ES, o ochraně volně žijících ptáků a Směrnice č. 92/43/EHS, o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. První směrnice kromě samotné ochrany ptáků, a to ve všech jejich vývojových stádiích, zakotvuje i ochranu jimi obývaného prostředí. Druhá ze jmenovaných směrnic pak stanoví druhovou a územní ochranu¹³⁴. Zákon o ochraně přírody a krajiny vymezuje ve výkladovém ustanovení §3 evropsky významnou lokalitu jako tu oblast, která vyžaduje zvláštní územní ochranu za současného splnění dalších podmínek. Ptačí oblasti i evropsky významné lokality stanovuje vláda nařízením.

¹³³ K bližšímu vymezení jednotlivých chráněných území viz §15 až §36 zákona o ochraně přírody a krajiny.

¹³⁴ Damohorský, M. a kol.: Právo životního prostředí. 3. vydání. C.H. Beck, Praha, 2010, str. 358 – 360.

§302 Týrání zvířat

Objektem tohoto ustanovení je zájem na ochraně zvířat před týráním a jiným bezdůvodným jednáním, kterým je zvířeti způsobována bolest či smrt. Pohled na zvíře se lišil v jednotlivých dobách a stále se ještě liší v jednotlivých kulturách. V České republice lze pozorovat trend, kdy se na zvíře v právním slova smyslu přestává pohlížet jako na věc. Již v preambuli zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat před týráním, se lze dočíst: „*Zvířata jsou stejně jako člověk živými tvory, schopnými na různém stupni pociťovat bolest a utrpení, a zasluhují si proto pozornost, péči a ochranu ze strany člověka.*“ V novém občanském zákoníku, který nabyde účinnosti 1. ledna 2014, je v ustanovení §494 stanoveno: „*Živé zvíře má zvláštní význam a hodnotu již jako smysly nadaný živý tvor. Živé zvíře není věcí a ustanovení o věcech se na živé zvíře použijí obdobně jen v rozsahu, ve kterém to neodporuje jeho povaze.*“

Objektivní stránka trestného činu spočívá v týrání zvířete zvláště surovým nebo trýznivým způsobem nebo surovým nebo trýznivým způsobem veřejně nebo na místě veřejnosti přístupném. Co se považuje za týrání, je vymezeno v zákoně na ochranu zvířat před týráním. Mezi toto jednání spadá nejen zacházení se zvířetem způsobu, které jsou pro zvíře bolestivé či mu způsobují utrpení, ale také třeba kupírování uší psů. Zejména toto vyvolává diskuze v kynologických kruzích. Psi se změněným vzhledem se pak nesmí účastnit žádných veřejných vystoupení v ČR. Pokud pachatel svým jednáním způsobí zvířeti smrt či trvalé následky na zdraví, může být potrestán vyšší trestní sazbou. Toto platí také pro situaci, kdy se pachatel výše uvedeného jednání dopustí na větším počtu zvířat.

Oproti předchozí úpravě, obsažené v trestním zákoně z roku 1961, došlo k určitým změnám, které byly vyvolány zejména požadavky fyzických a právnických osob, které se zabývají ochranou zvířat. Došlo k přeformulování skutkové podstaty tak, aby byl jasně odlišitelný trestný čin od přestupku a dále došlo k navýšení trestních sazeb.¹³⁵ Dále na rozdíl od předchozí úpravy již není nutné, aby byl pachatel za stejný čin již dříve stíhán v rámci trestního či správního práva. Vzhledem k neexistenci rejstříku přestupků znamenal požadavek spáchání obdobného činu v předchozích dvou letech ztížení řešení tohoto trestného činu.¹³⁶

¹³⁵ Viz důvodová zpráva k trestnímu zákoníku.

¹³⁶ Viz Zvláštní zpráva týkající se problematiky týrání zvířat, dostupná z: <http://portal.justice.cz/nsz/hlavni.aspx?j=39&o=29&k=4099&d=308853>

§303 Zanedbání péče o zvíře z nedbalosti

Tato skutková podstata je poměrně novou úpravou, do českého trestního práva se dostala v rámci nového trestního zákoníku. Dle důvodové zprávy tak bylo učiněno především proto, že se v praxi vyskytovalo nedbalostní jednání, které vedlo až k úhynu zvířat, avšak bylo postihováno pouze jako přestupek dle zákona č. 246/ 1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání. Toto však neodpovídalo závažnosti jednání. V některých případech docházelo k zanedbání péče u většího počtu hospodářských zvířat, což vyvolalo negativní reakce veřejnosti. Objektem nového trestného činu je zájem na ochraně zdraví a života zvířat. Objektivní stránku naplní pachatel tehdy, pokud zanedbá péči o zvíře, ke které je povinen, a způsobí mu tím trvalé následky na zdraví nebo smrt. Pachatel je povinen se o zvíře starat zejména tehdy, pokud ho vlastní, má ho v nájmu nebo je například zvíře umístěno v útulku pro opuštěná zvířata. Potřebnou péči je vždy potřeba posuzovat s ohledem na druh, stáří, biologické potřeby zvířete apod. Zanedbáním se pak rozumí např. držení zvířete v nevhodných prostorách, vystavení zvířete nevhodným povětrnostním vlivům, nedostatečné krmení a napájení nebo neposkytnutí veterinární péče či zanedbání hygienických podmínek.¹³⁷

§304 Pytláctví

Objektem trestného činu pytláctví je nejenom zájem na ochraně živé přírody, zvěře a ryb, ale zároveň i zájem na ochraně výkonu práva myslivosti a rybářského práva a na ochraně cizího majetku.¹³⁸ Aby pachatel naplnil objektivní stránku pytláctví, musí se dopustit neoprávněného jednání, které spočívá alternativně buď v lovení zvěře a ryb nebo ukrytí této neoprávněně ulovené zvěře či ryb nebo na sebe či na jiného převede takto ulovenou zvěř a ryby anebo neoprávněně ulovenou zvěř a ryby přechovává. Existují tedy čtyři možné způsoby, jakými pachatel může naplnit skutkovou podstatu. Vždy se však musí jednat o zvěř či ryby v hodnotě nikoliv nepatrné, tedy jejich hodnota musí být větší než 5.000,- Kč (dle ustanovení §138 odst. 1 trestního zákoníku). Uložit vyšší trestní sazbu je možné pokud pachatel jedná jako člen organizované skupiny; získá-li větší prospěch; je osobou, která má zvláštní povinnosti chránit životní prostředí; spáchá-li trestný čin zvlášť zavrženíhodným způsobem, hromadně účinným způsobem nebo v době hájení; nebo byl již za takový trestný čin v posledních 3 letech odsouzen nebo potrestán.

¹³⁷ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník, 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2009, str. 2750.

¹³⁸ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník, 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2009, str. 2752.

Zákonodárce vyslyšel volání po novelizaci tohoto trestného činu a učinil tak zákonem č. 330/2011 Sb. Původní znění v trestním zákoníku totiž obsahovalo namísto výrazu „loví“ slovo „uloví“. Tento rozdíl však vyvolal řadu oprávněné kritiky, jak ze strany právníků, tak i myslivců a ostatních osob zabývajících se ochranou přírody.¹³⁹ Podle současně platné úpravy je postačující, pokud pachatel jedná, tedy loví a ke spáchání není nutné, aby skutečně něco ulovil. Ovšem podle původního znění „uloví“ se muselo jednat o dokonanou činnost¹⁴⁰, teprve tehdy mohl být pachatel stíhán podle trestního zákoníku. Pokud se však pachatel ještě nedostal k samotnému ulovení a byl přistižen během činnosti směřující k ulovení zvěře či ryb, mohl být odpovědný pouze za přestupek.¹⁴¹ Současná úprava by tedy měla být již v pořádku a měla by představovat dostatečnou hrozbu pro případné budoucí pachatele.¹⁴²

Kritiku si pojetí trestného činu v trestním zákoníku z roku 2009 však vysloužilo ještě z jednoho důvodu. Oproti úpravě v trestním zákoně č. 140/1961 Sb. je nově mezi formální znaky skutkové podstaty zařazena výše škody, kterou musí pachatel svým jednáním způsobit. Musí tedy lovit zvěř či ryby v hodnotě min. 5.000,- Kč. Je nemožné určit hodnotu zvěře pouze podle ceny masa či trofeje. V potaz se musí brát především náklady na uvedení do původního stavu, které obsahují nákup zvěře či ryb, veterinární péči apod. Ministerstvo zemědělství proto spolu s Policií ČR a neziskovými organizacemi připravilo hodnotový sazebník, který má pomoci orgánům činným v trestním řízení stanovit hodnotu upytlačené zvěře a ryb a usnadnit jim posouzení případu.¹⁴³ Někteří autoři však zařazení výše škody do skutkové podstaty uvítali, neboť některé případy jednání, které lze obecně označit za pytláctví, nevykazují takovou nebezpečnost, aby musely být charakterizovány jako trestný čin. Typickým případem je lov běžných ryb v nechráněném území.¹⁴⁴

¹³⁹ Viz např. Novotný, F.: Několik poznámek k pytláctví, *Trestní právo*, 2011, č. 4, str. 14 a násl.

¹⁴⁰ Přestože důvodová zpráva k trestnímu zákonu považovala za lovi „činnost směřující k vyhledávání zvěře nebo ryb za účelem jejich odchyty, odstřelu nebo jiného usmrcení“. Se stejným názorem je možné se setkat i v učebnice trestního práva Jelínek, J.: *Trestní právo hmotné*, Praha, Leges, 2009, str. 722.

¹⁴¹ Šíma, A.: *Pytláctví po rekodifikaci trestního zákona*, Myslivosť, dostupné z:

<http://www.myslivosť.cz/Aktuality/PYTLACTVI---po-rekodifikaci-trestniho-zakona.aspx>

¹⁴² Viz důvodová zpráva k zákonu č. 330/2011 Sb.

¹⁴³ Vorlíček, P.: Hodnotu neoprávněně ulovené zvěře pomáhá policistům stanovit sazebník, včetně sazebníků dostupné z: http://eagri.cz/public/web/mze/tiskovy-servis/tiskove-zpravy/x2010_hodnotu-neopravnene-ulovene-zvere-pomaha.html

¹⁴⁴ Hanák, J.: *Ochrana životního prostředí v trestním zákoníku - několik poznámek*, *Trestní právo*, 2010, č. 11, str.

§305 Neoprávněná výroba, držení a jiné nakládání s léčivy a jinými látkami ovlivňujícími užítkovost hospodářských zvířat

Jedná se o nový trestný čin, který bychom v trestním zákoně z roku 1961 nenalezli. Úpravě této oblasti je věnováno poměrně hodně pozornosti ze strany Evropské unie.¹⁴⁵ Objektem je zde nejen ochrana zdraví hospodářských zvířat, ale především ochrana zdraví člověka, který jako spotřebitel konzumuje maso a jiné produkty z hospodářských zvířat a mohl by tak být ohrožen vlivem různých látek. Tento trestný čin obsahuje dvě skutkové podstaty, jejichž objektivní stránka spočívá v neoprávněném nakládání s vyjmenovanými látkami, event. neoprávněném používání léčiv a nakládání s nimi. Za hospodářské zvíře se považuje zvíře chované pro hospodářské účely, tedy pro maso, mléko, vejce, ale i pro kůžešiny či kůži. Okolnostmi podmiňujícími použití vyšší sazby jsou spáchání činu jako člen organizované skupiny, opětovné spáchání anebo spáchání s úmyslem získat pro sebe či pro jiného značný či velký prospěch a také spáchání trestného činu ve značném či velkém rozsahu.

§306 Šíření nakažlivé nemoci zvířat a §307 Šíření nakažlivé nemoci a škůdce užítkových rostlin

Tyto dva trestné činy byly s menšími terminologickými změnami přejaty z původní úpravy v trestním zákoně. Dle komentáře k trestnímu zákonu¹⁴⁶ je objektem ochrana před rozšířením nakažlivé nemoci zvířat, resp. nakažlivé nemoci a škůdce rostlin, neboť takové nemoci by mohli mít negativní dopad na lidské zdraví. U obou trestných činů objektivní stránka spočívá v jednání, kdy pachatel způsobí nebo zvýší nebezpečí zavlečení nebo rozšíření nakažlivé nemoci, resp. nemoci a škůdce. V případě prvního trestného činu musí k takovému jednání dojít v zájmových chovech, u hospodářských zvířat nebo u volně žijících zvířat. V případě rostlin se to týká pouze tzv. užítkových rostlin, jak jsou vymezeny v zákoně č. 326/2004 Sb., o rostlinolékařské péči. Zatímco v základní skutkové podstatě se jedná pouze o nebezpečí rozšíření apod., přísněji je posuzován stav, kdy pachatel skutečně rozšíří takovou nemoc zvířat či rostlin.

¹⁴⁵ Viz důvodová zpráva k trestnímu zákoníku.

¹⁴⁶ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník, 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2009, str. 2763 a 2767.

6.1.3. Ostatní trestné činy

Jak je již řečeno výše, k ochraně životního prostředí lze využít i jiné skutkové podstaty trestných činů než ty, které jsou uvedeny v Hlavě VIII. Tyto byly využívány především v době, kdy neexistovala speciální úprava zaměřující se na ochranu životního prostředí, nicméně je samozřejmě možné, aby byly využity i dnes.

§ 228 Poškození cizí věci

V rámci této skutkové podstaty se trestá zničení, poškození nebo učinění cizí věci neupotřebitelnou. Musí být zároveň splněna podmínka způsobení škody nikoliv nepatrné, tj. min škoda ve výši 5.000 Kč. Rozdíly mezi zničením, poškozením a učiněním věci neupotřebitelnou jsou v intenzitě škody. V případě zničení věc de facto zanikne, v ostatních případech dochází ke snížení hodnoty či kvality věci. Objektem tohoto trestného činu je vlastnické právo, které se vztahuje k věci cizí. Chráněn je nejen vlastník ale i držitel věci. Pro ochranu životního prostředí je důležitý zejména odst. 3 písm c), ve kterém je zvýšena sankce v případě, že tento trestný čin bude spáchán na věci, která je chráněna jinými právními předpisy. Typicky se může jednat o chráněné části přírody, jakými jsou např. památné stromy. Podle okolností lze jednání obsažené v této skutkové podstatě posoudit i jako jiné trestné činy uvedené v Hlavě VIII. V případě tohoto trestného činu je možný souběh s trestným činem týrání zvířat dle ustanovení §302. Naopak v případě, že dojde k zastřelení psa za splnění podmínek zákona o myslivosti¹⁴⁷, je vyloučena odpovědnost za trestný čin Poškození cizí věci.¹⁴⁸

§ 229 Zneužívání vlastnictví

Zákaz zneužívání vlastnictví je stanoven již v LZPS, která mimo jiné zakazuje výkon vlastnického práva, který by poškozoval lidské zdraví, přírodu a životní prostředí. V případě tohoto trestného činu se také trestá zničení, poškození nebo učinění věci neupotřebitelnou nebo zasažením věci. Rozdíl mezi předchozím a tímto trestným činem spočívá především ve vlastnictví věci. V tomto případě se jedná o věc pachatele. Zároveň zde musí dojít k tomu, že uvedeným jednáním je poškozen důležitý zájem kulturní, vědecký, na ochraně přírody, krajiny nebo životního prostředí, chráněný jiným právním předpi-

¹⁴⁷ Viz §14 odst. 1 písm. e) zákona č. 449/2001 Sb, o myslivosti, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴⁸ Šámal, P. a kol.: Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 1. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, str. 2066 - 2074

sem¹⁴⁹. Hodnota věci musí být větší, tj. dle ustanovení §138 trestního zákoníku více než 50.000 Kč. Pro tento trestný čin však není důležité, jaká škoda na věci vznikla, neboť v některých případech nelze škodu vyčíslit v penězích. Pro vznik odpovědnosti je důležité, zda je jednání pachatele natolik závažné a poškození zájem natolik důležitý, aby mohl být pachatel činěn odpovědným v rámci trestního práva. I tento trestný čin je možné dle okolností konkrétního případu posoudit jako jednání uvedená v ustanoveních §293 až §301 trestního zákoníku.¹⁵⁰

§272 Obecné ohrožení a §273 Obecné ohrožení z nedbalosti

Těmito skutkovými podstatami se postihuje jednání, které spočívá v úmyslném resp. nedbalostním způsobení obecného nebezpečí. Obecné nebezpečí lze definovat jako stav, kdy jsou lidé vydáni v nebezpečí smrti či těžké újmy na zdraví anebo cizí majetek v nebezpečí škody velkého rozsahu, tj. dle výkladového ustanovení §138 trestního zákoníku min. ve výši 5.000.000 Kč. Zákon demonstrativně vypočítává způsoby tohoto nebezpečného jednání. Mezi takové jednání řadí zapříčinění požáru nebo povodně, škodlivé účinky výbušnin, plynu, elektřiny nebo jiných podobně nebezpečných látek nebo sil. Ve druhé alíne se trestá i jednání spočívající ve zvýšení obecného nebezpečí nebo ve ztížení jeho odvracení či zmírnění. Tyto dva trestné činy jsou svojí objektivní stránkou podobné trestným činům uvedeným v ustanoveních §293 a §294 Poškození a ohrožení životního prostředí. Dle konkrétních okolností lze takové jednání posoudit buď jako Obecné ohrožení nebo Poškození a ohrožení životního prostředí. Trestné činy obecného ohrožení však v poměru k ohrožení životního prostředí stanovují vyšší trestní sazby.

§ 329 Zneužití pravomoci úřední osoby

V rámci tohoto trestného činu se trestá úřední osoba, která majíc úmysl způsobit jinému škodu nebo jinou závažnou újmu anebo opatřit sobě nebo jinému neoprávněný prospěch vykonává svou pravomoc v rozporu s jiným právním předpisem, překročí svou pravomoc nebo nesplní povinnost z uložené pravomoci vyplývající. Dle výkladového ustanovení §127 trestního zákoníku se úřední osobou kromě jiných myslí i *„fyzická osoba, která byla ustanovena lesní stráží, stráží přírody, mysliveckou stráží nebo rybářskou stráží, pokud plní úkoly státu nebo společnosti a používá při tom svěřené pravomoci pro plnění těch-*

¹⁴⁹ Zejména zákonem č. 114/1992 Sb., č. 17/1992 Sb., č. 334/1992 Sb., 289/1995 Sb., 254/2001 Sb. a další.

¹⁵⁰ Šámal, P. a kol.: Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 1. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, str. 2077 - 2080

to úkolů.“ Postavení úřední osoby, resp. původně veřejného činitele, přinesl těmto osobám zákon č. 238/1999 Sb. Se změnou, která nastala v postavení těchto stráží, souvisí nejen větší míra odpovědnosti, která je na ty to osoby kladena, ale také větší právní ochrana, která je jim poskytována. Tyto úřední osoby dle platné úpravy požívají ochrany, kterou jim trestní zákoník přiznává v ustanoveních §325 Násilí proti úřední osobě, §326 Vyhrůžování s cílem působit na úřední osobu.

Primárním objektem trestného činu Zneužití pravomoci úřední osoby je zájem státu na výkonu svěřené pravomoci v souladu se zákonem. Pro oblast životního prostředí se jedná zejména o zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů, zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti a nakonec zákon č. 99/2004 Sb. o rybníkářství, výkonu rybářského práva, rybářské stráží, ochraně mořských rybolovných zdrojů a o změně některých zákonů.

6.2. Nedostatky v praxi a úvahy de lege ferenda

Platná právní úprava reflektuje závazky, které pro Českou republiku vyplývají z mezinárodních smluv, a také plně odpovídá evropskému právu. Zakonodárce si vytvořením samostatné hlavy trestných činů proti životnímu prostředí uvědomil, že se jedná o oblast, které je potřeba věnovat pozornost. Stejskal¹⁵¹ však upozorňuje na zajímavý stav, kdy na jedné straně je ochrana životního prostředí chápána jako společensky závažná, ovšem na druhé straně nedošlo k zařazení trestných činů proti životnímu prostředí do výčtu skutkových podstat uvedených v ustanoveních §367 Nepřekážení trestného činu a §368 Neoznámění trestného činu. Některé nejzávažnější formy trestných činů Hlavy VIII. by si to jistě zasloužily.

Lze říci, že největší problém spočívá ve vyšetřování trestných činů. Již výše je naznačeno, že typickým znakem trestných činů proti životnímu prostředí je jejich latentnost, skrytost. Dalším problémem je posuzování těchto činů veřejností. Bohužel se domnívám, že jen málokdo se výrazněji pozastaví nad černou skládkou v lese, pokud ji nemá hned za domem. Celkově lze říci, že environmentální kriminalita je společností vnímána jako podstatná pouze v případech, kdy dojde k závažnějšímu jednání. K odsouzení společností pak přispívá i medializace těchto případů, která mnohdy vyvolá až „hon na čarodějnice“,

¹⁵¹ Srovnej Stejskal, V.: Nový trestní zákon 2010, České právo životního prostředí, 2009, č. 1, str. 47.

zejména jedná-li se o týrání zvířat.¹⁵² Jarmič¹⁵³ upozorňuje na několik problémů, které souvisí s vyšetřováním trestných činů proti životnímu prostředí. Běžné projevy nešetného chování k životnímu prostředí většina osob nenahlásí, a orgány činné v trestním řízení tak nemají možnost se o nich dozvědět. Pokud již dojde k podání oznámení, další problém tkví v tom, že Policie ČR často dorazí na místo činu pozdě a nejenže nezadrží pachatele přímo při činu, ale dochází také k situacím, kdy ani nemá možnost získat potřebné důkazy. Neopomenutelným problémem je samozřejmě také nedostatečná specializace příslušníků Policie ČR. Oblast ochrany životního prostředí je velmi rozsáhlá a nelze po každém jednotlivci požadovat, aby se v ní dokonale orientoval. Tohoto problému si je vědomo i Ministerstvo vnitra, které si v roce 2007 nechalo vypracovat Aktualizovanou Koncepti boje s kriminalitou páchanou na životním prostředí.¹⁵⁴ V rámci opatření pro boj s environmentální kriminalitou se navrhuje nejen celoživotní vzdělávání příslušníků Policie ČR v problematice trestných činů proti životnímu prostředí, ale především by se mělo zvážit vytvoření malých odborných skupin s celorepublikovou působností, které by se specializovaly vždy na určité trestné činy. V praxi by tedy měly existovat odlišné skupinky pro protiprávní činnost na úseku odpadů, nelegální těžby dřeva, skupinky pro živou přírodu. Dále by také na úrovni okresních a krajských útvarů Policie ČR mělo dojít k prohloubení spolupráce s ČIŽP a osobně se domnívám, že by rozhodně nebylo na škodu, kdyby Policie ČR více spolupracovala i s ostatními odbornými organizacemi a občanskými sdruženími, které se zabývají ochranou životního prostředí¹⁵⁵, ať už se státními jako je Agentura ochrany přírody či krajiny, nebo i těmi neziskovými. Dle mého názoru by spolupráce s těmito organizacemi přinesla efektivnější vymáhání práva. Jako příklad spolupráce lze uvést součinnost České společnosti ornitologické s Českou inspekcí ochrany životního prostředí, které se podílejí na školení příslušníků Policie ČR v oblasti prevence environmentální kriminality již řadu let.

Další problém vidím v soudní fázi. Pokud již skutečně dojde k odsuzujícímu rozsudku, je zarážející, že výrazně převažuje odsouzení k podmíněnému trestu odnětí svobody. V roce 2010 bylo k tomuto trestu odsouzeno 8 pachatelů, zatímco nepodmíněným trestem byla potrestána pouze 1 osoba. Ze statistik Ministerstva spravedlnosti¹⁵⁶ vyplývá, že tento trend je dlouhodobého charakteru. Domnívám se, že toto není dobrý signál pro mož-

¹⁵² K tomuto blíže v Zvláštní zpráva týkající se problematiky týrání zvířat, dostupná z:

<http://portal.justice.cz/nsz/hlavni.aspx?j=39&o=29&k=4099&d=308853>

¹⁵³ Jarmič, L.: Trestní právo a ochrana životního prostředí, Trestněprávní revue, 2010, č. 9, str. 269 -275.

¹⁵⁴ Aktualizovaná koncepce boje s kriminalitou páchanou na životním prostředí je dostupná z:

http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/dokument/2007/koncepce_ozp.pdf

¹⁵⁵ Např. Český svaz ochránců přírody, Česká společnost ornitologická, Arnika, Hnutí Duha a mnohé další.

¹⁵⁶ Viz. Statistické ročenky kriminality, dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>

né budoucí pachatele environmentální kriminality a mělo by se od něho upustit. Absurdní je také rozhodnutí, kdy soud neuloží žádný trest s tím, že samotné projednání je dostatečným trestem. Toto lze pochopit u drobné kriminality, která s sebou nenese závažnější důsledky, ale ne v případě vyhubení několika druhů chráněných živočichů v určité lokalitě.¹⁵⁷ Navrhovala bych zpřísnění sankcí u základních skutkových podstat. Dle mého názoru jsou tresty odnětí svobody nízké a spolu se skutečností, že se nejčastěji ukládá trest podmíněný či peněžitá pokuta, nepředstavují dostatečnou hrozbu a neplní tak funkci generální prevence.

Za úvahu stojí i zvážení zavedení nových skutkových podstat, na jejichž základě by mohla být stíhána nelegální těžba vltavínů a jiných vzácných kamenů, např. českých granátů, a dále by mohla být poskytnuta ochrana paleontologickým nálezům. Dle současné právní úpravy se jedná pouze o přešůpek. V minulosti se vyskytly případy nelegální těžby vltavínů či českých granátů¹⁵⁸, které způsobily škody na více složkách životního prostředí, typicky se jedná o les, půdu a vodu. Zde však nastává problém, že pokud příslušníci Policie ČR nepřistihnou pachatele s kameny v hodnotě větší než 5.000,- Kč, nejedná se o trestný čin. Tohoto problému si je vědomo i Ministerstvo vnitra, které vypracovalo již v roce 2002 Koncepci boje s kriminalitou páchanou na životním prostředí.¹⁵⁹ Je tedy otázkou, proč zatím nedošlo k vyřešení tohoto problému.

Ohledně platné úpravy bych dále doporučila zvážení obnovení původního znění ustanovení §301 Odnímání nebo ničení živočichů a rostlin. Osobně se domnívám, že včlenění tohoto ustanovení do §299 a §300 je poměrně nešťastné. Původní ustanovení §301 poskytovalo ochranu volně žijícím živočichům nebo planě rostoucím rostlinám bez ohledu na to, zda se jedná či nejedná o chráněné živočichy. Z novelizovaného znění ustanovení §299 a §300 však vyplývá, že se musí jednat o jedince zvláště chráněného nebo chráněného druhu. Toto je dle mého názoru krok zpět.

¹⁵⁷ Pachatel téměř zcela zavezl jezero Blato u Mikulovic odpadní sutí a způsobil tak, že došlo k vyhubení několika chráněných druhů živočichů, např. čolka velkého. Došlo k uložení několika pokut, které však v porovnání se ziskem jsou nepatrné. Pachatel byl uznán vinným okresním soudem, k uložení trestu však nedošlo. Obě strany se proti rozhodnutí soudu prvního stupně odvolaly. Na případ upozornila společnost Arnika.

¹⁵⁸ Viz Jehlička, M.: I po osmi letech nelegální těžby hrají úřady mrtvého brouka. Podle Arniky jde o krádež za bílého dne, Ekolist.cz, dostupné z: <http://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/tiskove-zpravy/i-po-osmi-letech-nelegalni-tezby-hraji-urady-mrtveho-brouka-podle-arniky-jde-o-kradez-za-bileho-dne>; anonym: Černá těžba drahých kamenů nadále ohrožuje českou krajinu, Arnika.org, dostupné z: <http://arnika.org/cerna-tezba-drahych-kamenu-nadale-ohrozuje-ceskou-krajinu>

¹⁵⁹ Koncepce boje s kriminalitou páchanou na životním prostředí, dostupná z: http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/dokument/2001/ziv_pros.html

7. Závěr

V rámci své práce jsem se pokusila nastínit vývoj trestněprávní odpovědnosti na úseku ochrany životního prostředí. Ač se tak možná na první pohled nezdá, ochrana životního prostředí je důležitým úkolem pro celé lidstvo, neboť každý člověk je závislý na stavu životního prostředí, a to nejen ve svém okolí. Ekosystémy světa jsou vzájemně propojeny a logicky se vzájemně ovlivňují. Vymizení jedno rostlinného či živočišného druhu může mít zásadní vliv na jiný živočišný druh apod. Člověk svou činností ovlivňuje životní prostředí již odedávna. Teprve v posledních zhruba 50 letech se však lidstvo aktivněji zasazuje také o ochranu životního prostředí. Jednu z možných cest ochrany představuje trestní právo. A právě ochrana životního prostředí pomocí trestního práva je stěžejním tématem této práce.

Ve své práci nejprve popisuji obecně právní odpovědnost, následně se soustředuji na odpovědnost v životním prostředí. Odpovědnost na úseku životního prostředí můžeme pro zjednodušení zkracovat na ekologicko-právní odpovědnost. Do tohoto pojmu zahrnujeme jak odpovědnost deliktní, tak i odpovědnost za ztráty na životním prostředí. Považovala jsem za vhodné se v rámci této kapitoly zmínit i odpovědnosti za škodu a odpovědnosti za ekologickou újmu. Zejména přijetí zákona o ekologické újmě roku 2008 a jeho důsledné uplatňování by dle mého názoru mohlo být pro ochranu životního prostředí významné. V další části této kapitoly pak velmi krátce popisuji a člením deliktní odpovědnost.

Samotné jádro mé práce začíná v třetí kapitole, kde se zabývám trestněprávní odpovědností. Na začátku velmi jednoduše popisuji funkce trestního práva. Úmyslně jsem se příliš nezabývala jednotlivými aspekty trestního práva, neboť se domnívám, že se jedná o základní znalosti, které spíše patří do teorie práva. Trestné činy proti životnímu prostředí mají určité společné rysy, mezi které patří zejména blanketnost norem, určitá latence, nižší sazby trestu odnětí svobody a některé další. Touto problematikou se také v této části práce zabývám. Trestní právo má blízko k dalšímu právnímu odvětví, a to sice k právu správnímu. Vzhledem k této skutečnosti jsem se snažila nastínit i problematiku vztahu těchto dvou právních odvětví a také jsem krátce rozebrala správní delikty, přičemž jsem tyto správní delikty rozdělila na správní delikty fyzických osob a dále správní delikty osob právnických a fyzických osob podnikajících. Obdobné dělení pak následuje u trestných činů. Základní podmínky trestněprávní odpovědnost fyzických osob se odvíjí od nového pojetí trestného činu. Původní materiálně-formální pojetí trestního činu, známé z trestního zákona

č. 140/1961 Sb., bylo v novém trestním zákoníku nahrazeno čistě formálním pojetím. I zde však najdeme určité korektivy, které mají zabránit přílišné přísnosti nového pojetí. V této podkapitole také popisují jednotlivé znaky trestní odpovědnosti fyzických osob, kterými jsou jak znaky obecné – tedy stanovený věk, přičetnost a v případě mladistvých pachatelů i rozumová a mravní vyspělost, tak znaky typové – tedy objekt, objektivní stránka, subjekt a subjektivní stránka trestného činu. Jak je v mé práci několikrát zmíněno, velkou novinku představuje trestní odpovědnost právnických osob. O tuto otázku se několik let vedly spory jak na úrovni politické, tak i na úrovni odborné. Nakonec došlo v roce 2011 k přijetí zákona o odpovědnosti právnických osob. Osobně se domnívám, že se jedná o krok správným směrem. Bude však zajímavé sledovat, jak se s tímto novým institutem vyrovnají orgány činné v trestním řízení. Zákon je účinný necelý rok, a pokud je mi známo, zatím žádná právnická osoba nebyla vedena k odpovědnosti za spáchání trestného činu na úseku ochrany životního prostředí.

Trestněprávní odpovědností se nezabývá jen národní právo. Také mezinárodní společenství se v roce 1998 shodlo na potřebě zavést trestněprávní odpovědnost na úseku ochrany životního prostředí. Došlo tak k vytvoření tzv. Štrasburské úmluvy. Přestože tato úmluva dosud nevešla v účinnost, představuje významný inspirační dokument. Česká republika není smluvní stranou této Dohody. Je však vhodné zdůraznit, že i přesto česká úprava trestní odpovědnosti na úseku ochrany životního prostředí, by ve světle Štrasburské úmluvy obstála. Je to především důsledek činnosti Evropské unie, která se právě touto Úmluvou inspirovala při své vlastní normotvorbě. Cesta k účinnému dokumentu vytvářejícímu podklad pro zavedení trestněprávní odpovědnosti v životním prostředí nebyla jednoduchá ani na poli Evropské unie. Nakonec však došlo v roce 2008 k přijetí Směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí 2008/99/ES. Přestože tato směrnice měla být v členských státech provedena do konce roku 2010, naše trestní právo je v souladu s ní teprve od novely trestního zákoníku provedené zákonem č. 330/2011 Sb. Problematikou trestněprávní odpovědnosti na mezinárodní úrovni a na úrovni Evropské unie se blíže zabývám ve čtvrté kapitole.

Ochrana životního prostředí není něco samozřejmého, co by provázelo právo od jeho počátku. I přes existenci určitých norem souvisejících s ochranou životního prostředí lze říci, že skutečně účinná ochrana začíná až na začátku 90. let 20. století. Toto je také období, kdy se nejenom stát ale i jednotlivci začínají starat o životní prostředí. Důkazem může být nejen vznik Ministerstva životního prostředí, ale také zrod mnoha neziskových organizací. I v případě trestního práva lze se změnami ve společnosti spojit i změny

v přístupu k ochraně životního prostředí. Do roku 1989 neexistovalo žádné ustanovení, které by bylo přímo cíleno na ochranu životního prostředí, což je vzhledem k vlažnému vztahu státu o tuto problematiku logické. Teprve po tomto roce dochází ke vzniku nových skutkových podstat trestných činů, které nejprve chránily pouze životní prostředí jako celek. Postupně však naše trestní právo dospělo do dnešního stavu, kdy existuje samostatná Hlava VIII. trestního zákoníku, která se zabývá nejen ochranou životního prostředí jako celku, ale také jeho jednotlivými složkami. V rámci páté kapitoly popisují zrod moderní ochrany životního prostředí prostřednictvím trestního práva.

V šesté kapitole se pak soustřeďují na jednotlivé trestné činy, a to nejen na ty, které jsou přímo cíleny na ochranu životního prostředí a jsou tedy uvedeny v Hlavě VIII. trestního zákoníku, ale také na další, které však lze využít k témuž účelu. Tyto trestné činy lze členit na obecné, zvláštní a ostatní. V rámci této části se pak snažím o srovnání s předcházející úpravou.

Celkově lze tedy uzavřít, že problematika ochrany životního prostředí je poměrně mladá a rozhodně stále neukončená. S činnostmi společnosti se tak objevují nové a nové oblasti, které je třeba chránit. Některá jednání, která dosud nejsou trestním právem upravena a jsou například upravena v rámci práva správního, se tak v budoucnu mohou stát novými skutkovými podstatami trestných činů ať již z iniciativy samotné České republiky či mezinárodního společenství. Dle mého názoru je evidentní, že trestní právo v oblasti životního prostředí jde správnou cestou. Je však důležité, aby docházelo k důslednému uplatňování sankcí. Bohužel mám za to, že nejen společnost celkově ale i orgány činné v trestním řízení považují trestné činy proti životnímu prostředí jako něco méně důležitého. Je třeba dát jasně najevo, že tyto trestné činy budou důsledně vyšetřovány a také důsledně trestány. Ohledně problémů, se kterými se lze setkat v praxi, a dalších nedostatků právní úpravy odkazuji na kapitolu 6.2. *Nedostatky v praxi a úvahy de lege ferenda* této diplomové práce.

Seznam použitých zdrojů

Odborné knihy:

- BOGUSZAK, J., ČAPEK, J., GERLOCH, A.: Teorie práva, ASPI Publishing, 2003
- DAMOHORSKÝ, M.: České právo životního prostředí. Praha: Univerzita Karlova, 2003.
- DAMOHORSKÝ, M.: Ekologicko-právní odpovědnost. In *Ekologická újma a právní odpovědnost*. Brno: Masarykova univerzita, 1993
- DAMOHORSKÝ, M.: Mezinárodně právní ochrana životního prostředí. Právo a životní prostředí. In *Sborník referátů z vědecké konference*. Praha: Vysoká škola aplikovaného práva, 2003.
- DAMOHORSKÝ, M. a kol.: Právo životního prostředí. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010.
- DAMOHORSKÝ, M.: Právní odpovědnost za ztráty na životním prostředí. Praha: Univerzita Karlova, 1999.
- DUDOVÁ, J.: Ochrana životního prostředí a trestněprávní odpovědnost. In *Ekologická újma a právní odpovědnost*. Brno: Masarykova univerzita, 1993. s. 9-11.
- GERLOCH, A.: Teorie práva, 5. vydání, Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, 2009
- HENDRYCH, D. a kol.: Správní právo. Obecná část. 7.vydání. C.H. Beck, Praha, 2009,
- CHMELÍK, J. a kol.: Ekologická kriminalita a možnosti jejího řešení. Praha: Linde Praha, a.s., 2005.
- JELÍNEK, J.: Trestní odpovědnost právnických osob. Praha: Linde, 2007.
- JELÍNEK, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 2. vyd. Praha: Leges, 2010.
- KLÍMA, K. a kol.: Komentář k Ústavě a Listině, 2. Vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2009
- KNAPP, V.: Teorie práva, 1. vydání, C. H. Beck., 1999
- KRUŽÍKOVÁ, E.: Právo životního prostředí In *Bobek, M – Molek, P. – Šimíček, V.: Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*. Mezinárodní politologický ústav, Masarykova univerzita, Brno, 2009,
- MADAR, Z.: Vznik a vývoj práva životního prostředí v České republice In *Právo a životní prostředí, Sborník referátů z vědecké konference*. Vysoká škola aplikovaného práva. Praha. 2003
- MAN, V., SCHELLE, K.: Ústavní základy ochrany životního prostředí. In *Právo a životní prostředí. Sborník referátů z vědecké konference*. Praha: Vysoká škola aplikovaného práva, 2003. s. 19-26.

- PAVLÍČEK, V. a kol.: Ústavní právo a státověda, II. díl Ústavní právo České republiky, část 2., Linde Praha, 2004.
- STEJSKAL, V.: Prosazování právní odpovědnosti v ochraně biodiverzity, nakladatelství Eva Rozkotová – IFEC Beroun, Praha 2006,
- STEJSKAL, V., VÍCHA, O.: Zákon o předcházení ekologické újmě a o její nápravě s komentářem, souvisejícími předpisy s úvodem do problematiky ekologicko-právní odpovědnosti. Praha, Leges, 2009.
- STESKAL, V.: Zhodnocení významu úpravy trestněprávní ochrany životního prostředí v německy mluvících zemích pro právní úpravu v České republice *in Damohorský, M.: Právo životního prostředí – Vlastnické právo, trestní právo a ochrana životního prostředí*, sborník z konference, KRNAP - Rýchory 2000, PF UK Praha 2000.
- ŠÁMAL, P.: Trestní odpovědnost právnických osob de lege lata a de lege ferenda v České republice. In: *Kratochvíl, V., Löff, M. (ed.) Sborník Hospodářské trestní právo a trestní odpovědnost právnických osob*. Brno: Masarykova univerzita, 2003.
- ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2010.
- TICHÁ, T.: Trestní právo a ochrana životního prostředí – aktuální vývoj. In *Aktuální otázky práva životního prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, 2005. s. 76-82.

Časopisecké prameny:

- Bahýřová, L.: MEAs a trestněprávní ochrana životního prostředí v ČR (vybrané aspekty). *Trestní právo*. 2010. č. 11
- Hanák, J.: Ochrana životního prostředí v trestním zákoníku – několik poznámek, *Trestní právo*, 2010, č. 11, str. 16.
- Hrušová, K., Molek, P.: Správní trestání v aplikační praxi soudů. *Soudní rozhledy*. 2009
- Jarmič, L.: Trestní právo a ochrana životního prostředí. *Trestněprávní revue*. 2010. č. 9
- Jehlička, M.: I po osmi letech nelegální těžby hrají úřady mrtvého brouka. Podle Arniky jde o krádež za bílého dne, *Ekolist.cz*, dostupné z: <http://ekolist.cz/cz/zpravoda/jstvi/tiskove-zpravy/i-po-osmi-letech-nelegalni-tezby-hraj-i-urady-mrtveho-brouka-podle-arniky-jde-o-kradez-za-bileho-dne>
- Kloček, Z., Topinka, P.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob z pohledu jeho sociálních souvislostí. *Trestněprávní revue*, 2011
- Langrová, V.: Právní odpovědnost za správní delikty v ochraně životního prostředí. *České právo životního prostředí*. 2004, č. 2, str. 17.

- Mates, P.: Nad tzv. jinými správními delikty fyzických osob. Právní rozhledy. 1997. č. 9
- Nováčková, S.: Nový návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (a jeho srovnání s návrhem zákona, který byl v roce 2004 zamítnut), Trestněprávní revue, 2011, č. 4
- Nováčková, S.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim – od návrhu k účinné právní úpravě, Trestněprávní revue, 2012, č. 2
- Novotný, F.: Několik poznámek k pytláctví, Trestní právo, 2011, č. 4
- Pomahač, R.: Evropská úmluva o trestněprávní ochraně životního prostředí. Evropské právo. 1999. č. 2
- Stejskal, V.: Nová komunitární trestněprávní ochrana životního prostředí na obzoru. České právo životního prostředí. 2007. č. 1.
- Stejskal, V.: Novelizace trestního zákona na úseku trestných činů proti životnímu prostředí, České právo životního prostředí. 2001, č. 2
- Stejskal, V.: Nový trestní zákon 2010, České právo životního prostředí, 2009, č. 1
- Stejskal, V.: Trestněprávní ochrana životního prostředí v evropském komunitárním právu těsně před cílem?. České právo životního prostředí. 2008. č. 23.
- Šámal, P.: Trestní zákoník a naplňování funkcí a základních zásad trestního práva hmotného, Bulletin advokacie, 2009, č. 10,
- Šíma, A.: Pytláctví po rekodifikaci trestního zákona, Myslivost, dostupné z: <http://www.myslivost.cz/Aktuality/PYTLACTVI---po-rekodifikaci-trestniho-zakona.aspx>
- Vomáčka, V.: Konec lhůty pro implementaci směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí za dveřmi. Trestní právo. 2010. č. 11.
- Vorlíček, P.: Hodnotu neoprávněně ulovené zvěře pomáhá policistům stanovit sazebník, včetně sazebníků dostupné z: http://eagri.cz/public/web/mze/tiskovy-servis/tiskove-zpravy/x2010_hodnotu-neopravnene-ulovene-zvere-pomaha.html
- Zezulová, J.: K trestnému činu poškozování lesa těžbou podle ustanovení § 181c TrZ, Trestněprávní revue. 2003, č. 10.
- anonym: Černá těžba drahých kamenů nadále ohrožuje českou krajinu, Arnika.org, dostupné z: <http://arnika.org/cerna-tezba-drahych-kamenu-nadale-ohrozuje-ceskou-krajinu>

Internetové zdroje:

- Česká inspekce životního prostředí
 - <http://www.cizp.cz/CITES/Co-je-CITES>
 - <http://www.cizp.cz/CITES/Statistika>
- Poslanecká sněmovna ČR

- Rozprava Poslanecké sněmovny k návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob 1. čtení dostupnou z: <http://www.psp.cz/eknih/2010ps/stenprot/016schuz/s016244.htm#r1>
 - Pozměňovací a jiné návrhy k návrhu trestního zákoníku (tisk 744/3) dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=4&ct=744&ct1=3>
 - Sněmovní tisk 285/2: Pozměňovací a jiné návrhy k tisku 285/0, dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=6&ct=285&ct1=2>.
- Senát ČR
 - Stenozáznam z rozpravy Senátu k senátnímu tisku č. 219, dostupný z: <http://www.senat.cz/xqw/xervlet/psenat/hlasovani?action=tisk&O=5&T=219>
- Ministerstvo spravedlnosti
 - Zvláštní zpráva týkající se problematiky týrání zvířat, dostupná z: <http://portal.justice.cz/nsz/hlavni.aspx?j=39&o=29&k=4099&d=308853>
 - Statistické ročenky kriminality, dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>
- Ministerstvo vnitra
 - Aktualizovaná koncepce boje s kriminalitou páchanou na životním prostředí, dostupná z: http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/dokument/2007/koncepce_ozp.pdf
- Ministerstvo životního prostředí
 - http://www.mzp.cz/cz/news_tz080214ekoujma
- Dopis prezidenta republiky předsedkyni sněmovny, dostupný z: <http://www.klaus.cz/clanky/2971>

Ostatní zdroje:

- Důvodová zpráva k Návrhu Směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí
- Důvodová zpráva k Návrhu zákona o trestní odpovědnost právnických osob
- Důvodová zpráva k vládnímu návrhu trestního zákoníku
- Důvodová zpráva k Zákonu č. 134/2002 Sb.
- Důvodová zpráva k Zákonu č. 330/2011 Sb.
- Rozhodnutí Evropského soudního dvora č. C - 176/03 a C - 440/05

Summary

Criminal liability in environmental protection

There are many ways how to protect the environment. One of them is a way of criminal law which I chose as the theme for my Master's degree thesis. The reason why I chose this theme is that criminal law represents the instrument of last instance also called as a *ultima ratio*. It is used when the other branches of the law, as an administrative, civil or property, are not able to provide protection.

The aim of the thesis is to describe the development of environmental protection. I divided my thesis into seven chapters. In the first chapter I introduced my thesis. Second chapter concerns on legal responsibility. First I described it in general then I explained the legal responsibility in environmental protection. The legal liability in environmental protection can also be called an eco-liability and it consists of tort liability and responsibility for environmental loss. The third chapter is about criminal liability. Criminal law performs four main functions which are mentioned. Because of the close relationship between criminal liability and administrative liability the third chapter provides short information about administrative offences. In the 2011 a new code No. 418/2011 was added which introduces a new institute to Czech criminal law. This code is a code about criminal liability of legal persons. So the subparts of this chapter are criminal liability of natural persons and of legal persons. I maintain that adopting this code is a step in the right direction. But only future will show how this institute will be practical used in the environmental protection. Next chapter explores influence of the international law and the law of European Union. From the international law is the most important Council of Europe document Convention on the protection of the environment through criminal law which is called the Strasbourg convention. Czech republic is not a member of this convention but we can say that our criminal law is consistent with it. The reason is the law of European Union. European Union created a Directive 2008/99/EC of the European parliament and of the council on the protection of the environment through criminal law. Before this directive a few other directives and regulations were suggested but only Directive 2008/99/EC was enforced. The source of inspiration for this directive was the so-called Strasbourg convention. Currently this direction is included in our penal code. The fifth chapter talks about development of environmental protection in the Czech Republic. At first I describe environmental protection in general. We can talk about effective protection after 1989. Next subpart concerns about protection through the criminal law which started also after 1989. It analyses individual amendments

of penal code No. 141/1961. This chapter is concluded with the characteristic of a new penal code No. 40/2009. Individual criminal offences which could be used in environmental protection are presented in chapter six. These criminal offences are divided into three subsections. I describe these and compare them with the preceding articles. My opinions on practical use and proposals concerned with creating of new criminal offences and other things are contained in the subpart 6.2. All thesis are ended by conclusions.

Abstract

The thesis describes criminal liability in environmental protection. Environmental protection achieved extensive development in the last 50 years. Only recently criminal law has begun to play role in this area. In my thesis I describe this development with emphasis on the new penal code which has led Chapter VIII.: Criminal offences against the environment. I analyse these criminal offences and attempt to compare it with the preceding articles. Part of the text is a chapter about criminal liability on international level and of course in the European Union too. In the other chapters I point out the relationship between criminal liability and administrative liability and newly introduced criminal liability of legal persons.

Key words

Criminal liability

Environmental protection

Criminal offences against environment

Abstrakt

Práce popisuje trestněprávní odpovědnost v ochraně životního prostředí. Ochrana životního prostředí prošla za posledních 50 let značným vývojem. Trestní právo začalo v této oblasti hrát roli teprve nedávno. Ve své práci popisuji tento vývoj s důrazem na nový trestní zákoník, který zavedl Hlavu VIII. Trestné činy proti životnímu prostředí. Tyto trestné činy rozebírám a snažím se srovnat s předchozí úpravou. Součástí textu je i kapitola o trestněprávní odpovědnosti na mezinárodní úrovni a samozřejmě i v Evropské unii. Dále se také krátce zabývám vztahem trestněprávní a správněprávní odpovědnosti a nově zavedenou trestněprávní odpovědností právnických osob.

Klíčová slova

Trestněprávní odpovědnost

Ochrana životního prostředí

Trestné činy proti životnímu prostředí